

POŠTOVANJE SVETITELJA

Ivica Stamenković

„Ko presvetu Majku Božiju i svetitelje poštuje i proslavlja na Zemlji, biće proslavljen na nebu.“^[1]

„Kada pak Petar uđe u kuću, Kornilije mu pođe u susret, pade pred njegove noge i pokloni se. Tada ga Petar podiže govoreći: ustani, i ja sam samo čovek.“^[2]

„Zašto da ne poznadu da u svetkovanju tolikih svetaca nijedna dlaka pravoslavlja ne stoji? Zašto da im se ne kaže da su ove stvari izmišljene na šest i sedam stotina godina posle spasitelja Hrista i apostola.“^[3] (Dositej Obradović)

Poštovanje i molitveno obraćanje preminulim vernicima (svetiteljima) iz prošlosti jeste veoma izražen i važan deo duhovnog života svakog pravoslavnog hrišćanina. Prema pravoslavnom učenju, umrli hrišćani ne samo da čine deo Hristovog tela – Crkve poput vernika koji su još uvek u telu, već mogu da čuju i molitvena obraćanja onih koji im vane za duhovnu pomoć. Na osnovu odaziva na molitve zemaljskih ljudi, oni posreduju pred Bogom za uslišenje ili direktno čine najrazličitija čudesa – od isceljivanja bolesnih do vaskrsavanja mrtvih. Kao što ćemo se uveriti proučavajući ovu temu, poštovanje svetitelja, onakvo kakvo danas postoji u Pravoslavlju, ne temelji se ni na jednom jedinom tekstu Svetoga pisma. Učenje o potrebnosti i neophodnosti molitve preminulim članovima Crkve potiče u potpunosti iz tzv. svetog predanja, koje, po pravoslavcima, služi kao „dopuna Svetom pismu“.

Evo šta je zapisao ruski teolog Ivan Nikoljin u delu „Pravoslavna apologetika“ o poreklu običaja poštovanja i molitvenog obraćanja svetiteljima:

„Ako Sv. Predanje ne bi dopunjavalo Sv. Pismo, onda bi, znači, mnoga verska pitanja (poštovanje svetitelja, ikona, molitva za umrle) *ostala bez povoljnog rešenja*.“^[4]

Kao što možemo da uočimo, Nikoljin je u ovom slučaju bio iskren i priznao da se u čitavom Svetom pismu ne mogu naći ni najmanji tragovi učenja o tome da su se prvovekovni hrišćani molitveno obraćali umrlima, te da su im ovi odgovarali na molitve i posredovali pred Bogom za uslišenje. A Jevsevije Popović u svojoj crkvenoj istoriji kazuje o tome ovako:

„U ovom perijodu (od 312 - 622. god. posle Hrista, dakle u četvrtom veku pa nadalje) je velik napredak učinjen u kultu anđela i svetitelja. Ove su ne samo molili, da se zauzimaju kod Boga, nego su ih i time poštovali, što su njihovoj uspomeni posvećivali hramove i dane, da se provode kao praznici, što su se predavali njihovu patronatstvu, t.j. zaštiti, koju oni treba od Boga da izmole...“^[5]

Dakle, prema ovom autoru, kult poštovanja svetitelja i molitveno obraćanje njima za posredništvo i zaštitu razvio se (tj. doživeo veliki napredak) tek u periodu posle Konstantinovog proglašenja slobode hrišćanima – kada je započelo masovno uvođenje nebiblijskih doktrina i praksi u crkvenu dogmu. Poštovanje svetitelja do toga perioda, prema istom autoru (od apostolskog doba do Konstantina) se ogledalo u očuvanju uspomene na apostole, proroke, mučenike i Isusovu majku Mariju, koje su poštovali zbog njihovog primernog i bogobojaznog života.^[6] Na ovom mestu moram da istaknem da se pojam „poštovanja“ apostola i drugih posvećenih hrišćana iz istorije veoma razlikuje od ideje „molitvenog obraćanja njima za posredništvo i zaštitu“ i njihovog „proslavljanja“ na zemlji. Svakako je istina da Sveto pismo upućuje Hristove vernike na međusobno poštovanje, kao i sleđenje primera pobožnog života bogougodnika.^[7] Ipak, ni na jednom mestu u Bibliji ne možemo da nađemo uputstvo da se molimo vernicima iz prošlih vekova, da bi oni za nas posredovali ili lično uslišili molitve. Poput Ivana Nikoljina, i Katolička enciklopedija, koju navodi R. Woodrow priznaje da se prizivanje umrlih svetaca i molitve njima ne mogu dokazati iz Biblije:

„Koje su zamjerke takvim vjerovanjima? Pustit ćemo da sama Katolička enciklopedija odgovori na to pitanje: 'Glavne su zamjerke protiv zazivanja svetaca i njihovog posredovanja to da su te doktrine protivne vjeri i pouzdanju koje trebamo imati samo u Boga...i da se one ne mogu dokazati iz Biblije.' S tom se tvrdnjom slažemo. Nigdje u Svetom Pismu ne stoji da živi mogu biti blagoslovljeni ili imati neku korist kroz posredovanje mrtvih, ili zbog njihovih molitvi. Umjesto toga, katoličke doktrine u vezi 'svetaca' vrlo su slične poganskim shvaćanjima u vezi 'bogova'.“^[8]

Prema istom autoru, poput današnjih katolika (i pravoslavnih), i poklonici drevne paganske vavilonske religije poštovali su oko 5000 bogova i boginja za koje su verovali da su nekada bili ljudska bića – a onda se uzdignu u nekakav uzvišeni položaj. Svaki mesec i dan u godini je bio posvećen nekom božanstvu (kao i svetiteljima u crkvenim kalendarima), a postojala su i božanstva za svaki problem i prirodnu pojavu na zemlji.

Kako pravoslavni dokazuju biblijsku ispravnost ovog svog verovanja?

Poput mnogih drugih verovanja koja su nastala u kasnijem periodu, a koja ne mogu da nađu temelja u biblijskom izveštaju, i ova dogma Pravoslavne crkve biva opravdavana ili na potpuno nebiblijskim osnovama (poput izreke: „tako su ustanovili sveti oci“) ili pogrešnim navođenjem i tumačenjem svetopisamskih tekstova koji se prilagođavaju i citiraju van svog pravog konteksta – ne bi li ukazali i dokazali ono što zapravo ne postoji. Odgovarajući u svojoj knjizi pripadnicima protestantskih verskih zajednica koji odbijaju poštovanje svetitelja – onakvo kakvo postoji u Istočnoj crkvi, Lazar Milin je naveo više primera gde su apostoli pozivali vernike da se međusobno mole jedni za druge:

„A znamo da nas Sv. pismo upućuje da se molimo Bogu jedni za druge (Jak. 5, 16), i ako znamo da i sam apostol Pavle piše Jevrejima „Molite se Bogu za nas... Utoliko više molim vas da to činite da bih vam brže bio vraćen.“ (Jevr. 13, 18-19), onda je jasno da to nije protivbiblijski postupak, nego *baš u skladu sa Biblijom*.

Prema tome, kad se mi molitveno obraćamo svetiteljima da se mole za nas, mi ne samo što ne činimo nikakav greh time, *nego upravo ispunjavamo Sveto pismo*. Apostol Pavle piše Filipljanima da se s radošću moli za njih u svakoj svojoj molitvi (Fil. 1, 3-4). *Zašto se onda ne bi molio i za nas, ako ga zamolimo?! A da Bog uslišava molitve svetih, to ne samo da je blizu svake zdrave pameti, nego o tome imamo neposrednu potvrdu u Svetom pismu*. Sam Bog obećava Avimelehu da će uslišiti Avramovu molitvu za njega da mu se oproste gresi (1. Mojs. 20, 7). Na molbu Avrama Bog je bio spreman da poštedi čak i Sodom i Gomor od kazne, samo da se u tim gradovima našlo bar deset pravednika (1. Mojs. 18, 23-33). Mojsijeva molitva Bogu spasla je izrailjski narod od stroge Božje kazne (2. Mojs. 32, 7-14). Prorok Ilija se molitvom obraća Bogu da oživi umrlog sina udovice u Sarepti sidonskoj i Bog mu usliši molitvu (1. Car. 17, 17-23) Na molitvu proroka Ilije „oganj s neba“ spalio je postavljenu žrtvu (1. Car. 18, 30-38); na njegovu molbu Bog posle tri i po godine suše pušta obilnu kišu (1. Car. 17, 1; 18, 1-45). Bog kaže da će uslišiti molitvu Jovovu za njegove prijatelje, jer je Jov pravedan (Jov. 42, 8).

U Svetom pismu Novog Zaveta vidimo da apostoli na molbu pojedinih ljudi svojom molitvom Hristu, a silom Hristovom, čine čudesna isceljenja. Čak i vaskrsenja mrtvih. (...) Svi ti primeri svedoče da Sveto pismo – *obratno od učenja sektaša* – sasvim ozbiljno tvrdi da molitve svetitelja pomažu onima za koje se oni mole.“^[9]

Pored ovih, Milin je naveo još niz drugih novozavetnih primera koji su apsolutno na svom mestu. Ipak, svima njima se može „prigovoriti“ to da se odnose **samo** na molitve koje su živi ljudi upućivali Bogu za, isto tako, žive osobe. Ovaj autor u svim svojim navodima nije naveo ni jedan jedini primer iz Biblije a koji bi ukazivao da nas Knjiga nad knjigama upućuje da se molitveno obraćamo npr. umrlim apostolima, ili pak nekim drugim novozavetnim ili pak starozavetnim pravednicima. Da je ta praksa postojala u novozavetnom periodu, sasvim je sigurno da bi smo je našli u apostolskim zapisima. I sami apostoli bi se

molili za posredništvo, zastupanje i duhovnu pomoć - već vekovima pogrebenim: Avraamu, Mojsiju, Jovu, Davidu, Danilu, Jeremiji, Isaiji i drugima, a i ostale novozavetne vernike bi u svojim poslanicama upućivali da čine to isto^[10]. No, takve primere nipošto u Bibliji ne nalazimo, već samo pozive da se vernici mole za svoje savremenike – prostorno bliske ili udaljene hrišćane i nehrišćane. Potpuno suprotno Svetom pismu koje tvrdi da „živi znaju da će umrijeti, a mrtvi ne znaju ništa niti im ima plate, jer im se spomen zaboravio (...) i više *nemaju dijela nigda ni u čemu što biva pod suncem*“;^[11] što svakako označava da umrli apsolutno nisu, niti mogu biti upoznati sa situacijom i delatnostima živih na zemlji, pravoslavni nastoje da svoje učenje opravdaju određenim biblijskim stihovima. Evo nekih od njih, navedenih u tekstu protojereja Marinkovića:

„Bog nije Bog mrtvih nego živih, jer su Njemu svi živi“ (Luka 20, 38).

„I vrati se prah u zemlju, kako je bio, a duh se vrati Bogu, koji ga je dao“ (Propoved. 12, 7).^[12]

Evo, dakle, svojevrsnog dokaza da mrtvi zapravo nisu mrtvi već živi, te da shodno tome mogu da čuju i uslišavaju molitve pravoslavnih vernika. Međutim, ono što pravoslavni bogoslovi izbegavaju da kažu jeste da se npr. prvi od navedenih stihova nalazi u sasvim drugačijem kontekstu nego što su to molitve mrtvim (a pred Bogom živim) svetiteljima. Evo kako zapravo ovaj tekst glasi u celini:

„Tada priđoše neki od sadukeja, **koji osporavaju vaskrsenje**, i zapitaše ga govoreći: učitelju, Mojsije nam je napisao: ‘Ako kome umre brat koji ima ženu, a bude bez dece, neka njegov brat uzme ženu i neka podigne porod svom bratu’. Bilo je tako sedmoro braće. Prvi je uzeo ženu i umro bez dece; tada je uze drugi, pa treći, i tako svih sedam ne ostaviše dece i pomreše. Najzad umre i žena. O uskrsu, dakle, ova žena kome će od njih pripasti kao žena? Jer je ona bila žena sedmorici. Tada im reče Isus: deca ovoga sveta žene se i udaju, a koji se udostojе da dobiju onaj svet i uskrs iz mrtvih niti se žene niti se udaju. Oni ne mogu više ni umreti, jer su kao anđeli, i sinovi su Božiji, pošto su sinovi vaskrsenja. *A da mrtvi ustaju*, to je i Mojsije pokazao na mestu o kupini, gde Gospoda naziva Bogom Avraamovim, Bogom Isaakovim i Bogom Jakovljevim. **A Bog nije Bog mrtvih nego živih, jer su njemu svi živi.**“^[13]

Čitav ovaj biblijski tekst, dakle, opisuje Hristov odgovor upućen pripadnicima verske stranke sadukeja, koja je negirala bilo kakvu mogućnost budućeg vaskrsenja. Naime, ova verska grupacija je za Sveto pismo priznavala samo Mojsijevo petoknjižje, dok je ostale knjige Staroga zaveta odbacivala. Njima se činilo da u delu Biblije koju su oni priznavali ne postoji pomen mogućnosti budućeg vaskrsenja iz mrtvih. Upravo iz tog razloga im je Gospod Hristos i naveo tekst (i to baš iz Petoknjižja, 2. Mojs 3:6) koji govori o starozavetnim herojima vere kao živima a ne mrtvima pred Bogom – što u ovoj Isusovoj poruci označava njihovo sigurno buduće vraćanje i u telesni život.^[14] Inače, Gospod je imao na raspolaganju i mnogo preciznije i jasnije tekstove o vaskrsenju u ostalim knjigama Staroga zaveta:

„Jer nećeš ostaviti duše moje u paklu, niti ćeš dati da svetac tvoj vidi truhlost.“ (Psalam 16:10);

„Ali znam da je živ moj iskupitelj, i na pošljedak da će stati nad prahom. I ako se ova koža moja i raščini, opet ću u tijelu svom vidjeti Boga. Ja isti vidjeću ga, i oči moje gledaće ga a ne druge.“ (O Jovu 19:25-27).

„Oživjeće mrtvi tvoji, i moje će mrtvo tijelo ustati. Probudite se, i pjevajte koji stanujete u prahu; jer je tvoja rosa rosa na travi, i zemlja će izmetnuti mrtvace.“ (Knj. proroka Isaije 26:19).

„I mnogo onijeh koji spavaju u prahu zemaljskom probudiće se, jedni na život vječni a drugi na sramotu i prijekor vječni.“ (Knj. proroka Danila 12:2).

Međutim ovi starozavetni citati sadukejima ne bi predstavljali nikakav dokaz o mogućnosti budućeg vaskrsenja, a iz razloga što nisu verovali u njihovu bogonadahnutost. Zbog toga je bilo potrebno da

Gospod na osnovu tekstova koje su oni smatrali bogonadahnutim dokaže ono o čemu je propovedao. Nakon iznošenja dokaza o budućem vaskrsenju iz mrtvih iz Mojsijevih knjiga, sadukeji su bili učutkani, bez mogućnosti da nalaze dalje izgovore za svoje neverstvo - bivajući postiđeni Isusovim mudrim odgovorom.

Kao što, dakle, uviđamo, navod iz ev. po Luki 20:38 kojeg pravoslavni veoma često navode kao dokaz da se treba moliti umrlim svetiteljima, uopšte nema nikakve dodirne tačke ni sa molitvom a ni sa molitvenim svetačkim zastupništvom – već sa budućim uskrsom iz mrtvih. No, svakako da je teozozima Istočne crkve jedino preostalo ovakvo citiranje Pisma radi potvrde svoga verovanja, kada pravih dokaza nigde nema.

Lazar Milin navodi još jedno veoma jasno mesto iz novozavetnih poslanica, koje je, međutim, tako izokrenuo što se tiče njegovog značenja, da bi u tome mogli da mu pozavide i mnogo veštiji majstori propagande. Evo biblijskih navoda iz Milinove knjige uz još neke njegove komentare datih na račun protestanata:

„Na sve to sektaši odgovaraju ono što smo već spomenuli: primeri koji su navedeni iz Biblije tiču se svetitelja dok su još bili živi, na zemlji, a ne posle njihove smrti. Oni su mrtvi i prema tome niti nas čuju, niti su u stanju da naše molitve sprovedu i prenesu Bogu.

Da su sveta lica o kojima je bilo reči u ovom članku zaista otišla iz ovog sveta to je tačno. No ne treba zaboravljati na reči Spasiteljeve da „Bog nije Bog mrtvih nego Bog živih“ (Mt. 22, 32). I te Njegove reči odnose se baš na Avrama, Isaka i Jakova koji u to vreme kad su ove reči izrečene više nisu bili među nama na zemlji, jer „ako živimo, ako umiremo, Gospodnji smo“ (Rim. 14,8). **Da se pokojnici i posle telesne smrti mogu sećati nas na zemlji svedoči Sv. pismo**, jer apostol Petar piše hrišćanima: „nastojaću da se vi i posle moje smrti svagda sećate ovoga“ (2. Petr. 1, 15).

On je ove reči pisao pred smrt, tako piše u njegovoj Poslanici. Pa pošto zna da mu je smrt blizu kako će on „nastojati“ da se njegovi verni i posle njegove smrti sećaju njegove nauke koju im je predao, ako ni njega samog ne bude nigde bilo posle smrti?!^[15]

Da bismo uvideli gde se nalazi i u čemu se sastoji lukavstvo ovakvog šturog navođenja tekstova iz Biblije, citiraću čitav kontekst iz 2. Petrove 1:12-15:

„Zato ću gledati da vas uvek na sve to podsećam, iako vi to znate i utvrđeni ste u ovoj istini. Ali smatram da je pravo, **dok sam u ovoj senici svoga tela**, da vas budim svojim opominjanjem, znajući da će ubrzo doći do skidanja ove moje senice^[16], kao što mi je to obznanio Gospod naš Isus Hristos. A nastojaću da se vi i posle moje smrti svagda sećate ovoga.“^[17]

Kao što je iz teksta očigledno, ap. Petar piše hrišćanima smatrajući da je dobro za njih, da ih **dok je još u životu** (tj. „u senici svoga tela“) bodri i poučava u veri. Njegove reči zapisane na kraju ovog odeljka odnose se, kako nam sam tekst svedoči, na to da će uložiti sve svoje napore da se oni i nakon njegove smrti sećaju duhovnih pouka koje im je uputio dok je još bio živ. Nasuprot ovome, Milin u svojoj apologetici podrazumeva da je Petar zapravo rekao da će i *posle svoje smrti* aktivno nastojati i truditi se da se hrišćani sećaju njegovih reči (najverovatnije moleći se za njih, lično čineći čudesa, posećujući ih i poučavajući u snovima, vizijama ili pak u njihovim pustinjskim prebivalištima tokom kasnijih vekova). No, svaki dobri poznavalac srpskog jezika i gramatike složiće se da smisao Petrovih reči iz navedenog biblijskog teksta uopšte ne upućuje na onakav zaključak kakav je Milin izveo.

Da bih Svetim pismom još jednom dokazao neodrživost učenja o svetiteljskom zastupništvu za one koji još žive na zemlji navešću jedan starozavetni primer. U vreme kada je prorok Ilija trebao da se rastane od svoga učenika Jelisija, između njih je usledio sledeći razgovor:

„I uze Ilija plašt svoj, i saviv ga udari njim po vodi, a ona se rastupi tamo i amo, te prijeđoše obojica suhim. A kad prijeđoše, reče Ilija Jelisiju: **išti šta hoćeš da ti učinim, dokle se nijesam uzeo od tebe**. A Jelisije reče: da budu dva dijela duha tvojega u mene. A on mu reče: zaiskao si tešku stvar; ali ako me vidiš kad se uzmem od tebe, biće ti tako; ako li ne vidiš, neće biti. I kad idahu dalje razgovarajući se, gle, ognjena kola i ognjeni konji rastaviše ih, i Ilija otide u vihoru na nebo. A Jelisije reče: oče moj, oče moj! kola Izrailjeva i konjici njegovi! I ne vidje ga više; potom uze haljine svoje i razdrje ih na dva komada. I podiže plašt Ilijin, koji bješe spao s njega, i vrativ se stade na brijegu Jordanskom. I uzev plašt Ilijin, koji bješe spao sa njega, udari po vodi i reče: gdje je Gospod Bog Ilijin? A kad i on udari po vodi, rastupi se voda tamo i amo, i prijeđe Jelisije. A kad s druge strane vidješe sinovi proročki, koji bijahu u Jerihonu, rekoše: počinu duh Ilijin na Jelisiju.“^[18]

Kao što uviđamo iz ovog primera (iz opširno navedenog teksta, za razliku od šturo i pogrešno navođenih citata od strane pravoslavaca), prorok Jelisije je mogao da traži od svoga učitelja Ilije određene usluge i uslišenje molbi samo dok je bio u njegovom telesnom prisustvu. Ilijine reči podrazumevaju da se nakon njegovog vaznesenja na nebo, Jelisije nije mogao da nada uslišenju svojih molbi iz prostog razloga njihove prostorne udaljenosti. Kada je dakle slučaj da ni Ilija, kao onaj koji je živ otišao na nebo, ne može da čuje i da usliši ljude koji ostaju da žive na zemlji, koliko je to još više nemoguće onima čija tela počivaju u grobovima ili su već odavno istrunula. Ovaj primer, sa svoje strane još jedanput negira ispravnost Milinovog navođenja Hristovog govora upućenog sadukejima, i njegovo tumačenje koje nas navodi da poverujemo da nas je Gospod zapravo poučio da se molimo davno umrlim (a „pred Bogom živim“) Avraamu, Isaaku i Jakovu. Prema Milinovom tumačenju, bilo bi logično da se današnji hrišćani mole kako novozavetnim tako i starozavetnim svetiteljima (pa i Iliji, koga je pomenuo u ranije navedenom tekstu kao primer bogougodnog čoveka čije molitve Bog uslišava). Međutim, sam Ilija u Svetom pismu negira i nagoveštaj mogućnosti o tome da će nakon svoga odlaska na nebo moći da čuje, usliši i Bogu prenese bilo čiju molitvu.

Učenje svetog predanja o poštovanju svetitelja

Kao što smo uočili, pravoslavni teolozi posežu za vađenjem stihova iz stvarnog konteksta jasnog biblijskog otkrivenja da bi potvrdili svoja učenja koja su proistekla iz svetog predanja. Zapravo, učenja o svetiteljima kao molitvenim zastupnicima pred Bogom se temelje isključivo na svetom predanju: na različitim snovima i „viđenjima“ ljudi koji su živeli vekovima nakon smrti apostola i završetka pisanja nadahnute Božije Reči (u kojoj, po priznanju Ivana Nikoljina, ne postoje nikakvi temelji za poštovanje svetitelja kakvo im se ukazuje u okviru Istočne crkve). Na ovom mestu želim da navedem nekoliko kazivanja koja „dopunjavaju Sveto pismo“ i uče nas kako je pravoslavno poštovanje svetitelja upravo bogougodno delo:

„Kao poslušna deca Božja, svetitelji su bili u velikoj milosti pred Bogom ne samo za života im na zemlji nego i po prelasku u večni život. Oni su bili puni Duha Svetoga, koji je kroz njih delao i za života im pa dela i sada iz onog sveta, a dela i kroz njihove mošti na zemlji... Kad bi se sva ta delovanja Božja preko svetitelja i njihovih moštiju, a radi spasenja ljudi na zemlji, zapisala, takva knjiga obimom svojim bila bi veća od svih drugih knjiga u svetu.

Svetitelje poštujemo i u molitvama prizivamo: kao Božje ugodnike i prijatelje (vidi Jov. 15, 14-15), kao Božja staništa i oruđa (Jovan 14, 23), kao udeoničare slave Božje i moćne pred Bogom (Jovan 17, 22-24), kao moralne heroje i obrasce, kao našu stariju braću i dobroželatelje, kao molitvenike pred Bogom, kao pokrovitelje, zaštitnike, pomagače i rukovodioce na putu spasenja.

149. Sveci Božji nisu mrtvi nego živi. Blaženopočivši episkop Nikolaj zapitao je jednog čuvenog protu – junaka Jovana Boškovića da li veruje da su sveci Božji živi.

„Kako ne bih verovao, kad su mi se javili i o sebi to posvedočili“, odgovori prota i tim povodom ispriča sledeće:

„Jednog dana reče mi popadija da zbog neke domaće nevolje odem u Ostrog i odnesem neki dar. Ja bejah nešto smućen i ljutit. – Šta da mu nosim? rekoh joj. Ostavi na miru one mrtve kosti u pešteri Ostroškoj, a ti se obrati živima za pomoć!“

Tako prođe dan.

Kad **noću u jasnoj viziji** javi mi se sveti Vasilije, pa lupi svojim žezlom i srdito viknu mi:

- Ja sam živ, a nisam mrtav, kao što ti misliš. I nemoj da budeš neveran nego veran!

U velikom strahu ja skočim sa postelje i potražim od popadije onaj dar što je spremila, te odnesem u Ostrog svetom Vasiliju. Odonda ja sam dobro utvrdio svoju veru da su sveci Božji živi, a ne mrtvi (Episkop Nikolaj, Emanuil, 29, str. 35).

150. Svetitelji se mole za nas Bogu. Za vreme grčkog cara Mavrikija napadoše Arapi Solun i opsedoše ga. Stanovništvo grada obuzme veliki strah. Neki pobožni čovek, po imenu Ilustrije, pođe noću u crkvu svetog Dimitrija, **u kojoj je počivalo telo njegovo**, da se pomoli svetom velikomučeniku da zaštiti svoj grad. Pred ulazom u hram, ispred sebe, on spazi dva mladića, kojima se vrata hrama sama otvoriše i oni uđoše. Za njima uđe i Ilustrije. Ušavši u hram, mladići snažno zapitaju: „Gde je gospodar koji ovde živi?“ Na ovaj glas pojavi se jedan mladić u vidu sluge i kao iznenađen zapita: „Šta vam treba gospodar?“ Mladići, koji su bili anđeli Božji, odgovoriše: „Gospod nas je poslao da mu kažemo zapovest“. Mladić – sluga ukaza na grob svetog Dimitrija i odgovori: „On je ovde“, i otkri zavesu koja je skrivala grobnicu. **Tada se pojavi sveti Dimitrije** u onakvom izgledu kao što se slika na ikonama, samo u sjaju kao sunce, da se na njega nije moglo gledati. Anđeli pozdraviše svetog mučenika, koji ih upita radi čega su došli. Oni mu odgovore da ih je Gospod poslao sa zapovešću da napusti ovaj grad i pređe ka Gospodu, jer On hoće da ovaj grad preda neprijatelju. Na to je sveti mučenik zamolio anđele da prenesu njegovu veliku molbu Gospodu da se smiluje na grad i stanovnike njegove, za koje je na Golgoti prolio krv svoju, i da ga i dalje ostavi kao zaštitu gradu. **Posle tih reči mučenik se vratio u svoju grobnicu**, a anđeli postali nevidljivi. Kad se viđenje završilo, Ilustrije dugo nije mogao da dođe k sebi, a potom je pao na kolena i zahvalio Bogu i svetom Dimitriju za njegovo zauzimanje za grad. Sutradan on o viđenju obavesti stanovnike grada, koji u molitvama zavapiše Bogu i svetom Dimitriju za pomoć i spasenje. I Bog ubrzo usliši molitve: neprijatelj bez borbe diže opsadu i pobeže, a stanovnici proslaviše Boga i Njegovog mučenika Dimitrija (Žitije svetog Dimitrija, 26. oktobra).

Ova vizija bila je sa planom Božjim da nas uveri u moć molitava svetitelja za nas pred Bogom i njihovu zaštitu od nevolja i opasnosti u ovom životu.^[19]

Ovo su bila, dakle, samo dva primera od velikog broja sličnih koje možemo da navedemo iz pravoslavne literature, a koja opisuju čudesa različitih svetaca i njihovo molitveno posredovanje pred Bogom za ljude na zemlji. U svemu tome izgleda da uopšte i nije bitno što se njihovi detalji uopšte ne podudaraju sa biblijskom naukom, kao na primer „srditost“ svetoga Vasilija Ostroškog ili pak boravljenje u grobnici ne samo tela već i duha svetoga Dimitrija (što dokazuje i sam tekst spominjanjem da su anđeli došli da Dimitrija iz groba pozovu Gospodu, a što znači da on nije k Njemu otišao nakon svoje smrti). Bitno je samo to da ova srednjovekovna i novovekovna otkrivenja objavljuju ono što pravoslavcima služi kao „dopuna“ Bibliji i temelj za verovanja za koja apostoli i njihovi naslednici nisu znali.

Svaki čitalac Novoga zaveta poznaje činjenicu da učenje Gospoda Isusa Hrista podrazumeva upućivanje vernika da se mole za uslišenje svojih molitava samo Bogu Ocu i Sinu, uz posredništvo Svetoga Duha. Evo nekih stihova iz evanđelja koji govore upravo o ovome. Isus Hristos je, naime, rekao:

„I što god zaištete u moje ime to ću učiniti, da se proslavi Otac u Sinu. Ako me što zamolite u moje ime, ja ću učiniti.“ (Ev. po Jovanu 14:13-14);

„Zaista, zaista, kažem vam, ako u moje ime zatražite što od Oca, daće vam. Do sada niste ništa tražili u moje ime; tražite i dobićete, da vaša radost bude potpuna. (...) U onaj dan molićete u moje ime, i ne kažem vam da ću ja moliti Oca za vas; sam Otac vas ljubi, zato što ste me voleli i verovali da sam ja izašao od Boga.“ (Ev. po Jovanu 16:23-24, 26-27);

A apostol Pavle dodaje:

„Isto tako i Duh pomaže našoj slabosti; jer mi ne znamo za šta treba da se molimo – kako priliči, **ali sam Duh posreduje za nas** uzdisajima koji se ne mogu iskazati. A onaj koji ispituje srca zna šta je smeranje Duha, pošto se **po Božijoj volji moli za svete**.“ (Rimljanima 8:26-27)^[20].

Sveto pismo takođe ističe činjenicu da je Gospod Isus Hristos naš **jedini posrednik** pred Bogom u svakom smislu, te da se on molitveno zauzima za nas:

„Jer Bog je jedan i jedan je posrednik između Boga i ljudi, čovek Isus Hristos.“ (1. Timoteju 2:5);

„Ko je taj koji će ih (nanovorođene vernike; prim. I. S.) osuditi? Da li Isus Hristos koji je umro, i šta više vaskrsao, koji je s desne strane Bogu **i koji se zauzima za nas?**“ (Rimljanima 8:34);

„Stoga i može sasvim da spase one koji **njegovim posredstvom** prilaze Bogu, pošto svagda živi – **da se moli za njih**.“ (Jevrejima 7:25);^[21]

Sa druge strane, poštovanje Isusove majke Marije, apostola i anđela, onakvo kakvo nalazimo u Pravoslavlju – ne odgovara evanđelskom učenju. Sam Gospod Hristos je o poštovanju svoje majke, kao „odveć blažene“, rekao da su „ipak **više** blaženi oni koji slušaju Božju reč i drže je.“^[22] Maločas pominjani pravoslavni apologeta u svojoj knjizi spominje kako je, zapravo, sama Marija izrekla proročanske reči, da će je svi poštovati i to upravo onako kako to čine vernici Istočne crkve:

„Ali, Sveto pismo nigde ne kaže da se treba moliti Mariji – vele sektaši. Treba se moliti samo Bogu.

Zaista, Sveto pismo nigde nije izdalo neku izričitu zapovest da se Bogorodici moraju prinostiti molitve. Ali takva zapovest nije ni potrebna. Svakom čoveku koji shvati duhovnu veličinu Majke Božje biće samo po sebi jasno kako da se prema njoj ophodi, *da li da je veliča kao časniju od heruvima i nesravnjeno slavniju od serafima*, ili da je smatra samo za običnu Mariju, „divnu i pobožnu Jevrejku“ – jednu od mnogih Marija i jednu od mnogih „divnih i pobožnih Jevrejki“, kakva je na primer bila njena tetka Jelisaveta, ili Ana mati Samuilova, mati Mojsijeva i mnoge druge znane i neznane Jevrejke. Uostalom, ako nije izdata zapovest da je molitveno poštujemo, izrečeno je jedno **dalekosežno proroštvo da će nju zvati blaženom svi naraštaji – svi osim sektaša**. To proroštvo izrekla je sama Bogorodica, jer je jasno shvatila dalekosežnost događaja o kojem joj je blagovestio anđeo Božji. Ona je to izrekla u onoj divnoj himni: „Veliča duša moja Gospoda i obradova se duh moj Bogu spasitelju mome; što pogleda na poniznost svoje služiteljke. Jer, gle, od sada će me svi naraštaji *smatrati blaženom*“ (Lk. 1, 46-48).^[23]

Dakle, jedino su „sektaši“ ti koji Mariju ne poštuju! Međutim, sasvim suprotno je istina. Biblijski hrišćani pridaju Mariji i te kakvo poštovanje i smatraju je uglednim primerom vere i poniznosti koju i oni treba da slede, *smatrajući je blaženom*, tj. upravo onakvom kakvom je i ona sama sebe u „proroštvu“ nazvala. Međutim, smatrati da je neko „blažen“ (dakle, da je primio mnoštvo blagoslova na osnovu Božije nezasluzene milosti) uopšte ne znači uzvisivati ga vrh nebesa i davati mu slavu i čast kakva mu uopšte ne pripada. Uostalom, Gospod Isus je nazvao *blaženim* i sve siromašne duhom, žalosne, krotke, gladne i žedne pravednosti, milostive, čiste srcem, mirotvorce, prognane radi pravednosti itd.^[24] - a to je broj svih spašenih kroz istoriju koji iznosi na stotine miliona vernika. Štaviše, Pismo iznosi činjenicu da veće blaženstvo i od samih apostola (koji su i pored vesti o Isusovom vaskrsenju ostajali neverni)^[25] uživaju pred Bogom oni ljudi koji su u vaskrslog Hrista poverovali i pouzdali se iako ga nikada nisu videli

telesnim očima. U evanđelju po Jovanu čitamo sledeću Gospodnju izjavu, izrečenu nakon njegove ponovne pojave pred apostolima:

„Zatim reče Tomi: pruži svoj prst ovde i vidi moje ruke, i pruži svoju ruku, pa je stavi u moja rebra, i ne budi neveran – nego veran. Toma odgovori i reče mu: Gospod moj i Bog moj. Reče mu Isus: poverovao si zato što si me video. **Blaženi su koji ne videše – a poverovaše.**“^[26]

Apostol Petar nekoliko decenija nakon opisanog događaja, pohvalio je veru blaženih koji nikada nisu imali prilike da vide Gospoda, ali su u Njega čvrsto verovali i imali ljubav prema Njemu:

„Isus Hristos, *koga vi volite iako ga niste videli, u koga sad verujete iako ga ne vidite*, i radujete se neizrecivom i proslavljenom radošću, jer postižete cilj svoje vere: spasenje svojih duša.“^[27]

Uostalom, Božija Reč opšte ne dozvoljava bilo kakvu praksu iskazivanja poštovanja poklonjenjem pred apostolima i anđeoskim bićima (koji bi, po logici, trebali da predstavljaju prve među svetiteljima), kako se čini npr. pred ikonama svetitelja u pravoslavnim domovima i bogoslužbenim hramovima. Apostoli koji nisu dozvoljavali poklonjenje pred sobom ni za vreme svoga zemaljskog života, sasvim se sigurno ne bi saglasili sa time da se to čini nakon njihove smrti. U svim tekstovima Novog zaveta u kojima govore o Crkvi i međusobnom poštovanju vernika, apostoli ističu činjenicu da svi hrišćani sačinjavaju nevidljivo Hristovo duhovno telo – kojem je Gospod poglavar – a oni njegovi različiti udovi. Zapravo, ap. Pavle naglašava da u Crkvi veće poštovanje treba ukazivati vernicima koji su u skupštinama malo cenjeni (tzv. „običnim vernicima“), za razliku od onih istaknutih u službi (poput starešina ili episkopa) koji već sami po sebi, zbog svoga duhovnog „položaja“ uživaju poštovanje. Evo iz kog razloga:

„Nego mnogo su potrebni udovi tela koji izgledaju slabiji, i veće poštovanje pridajemo udovima tela, za koje smatramo da ne zaslužuju poštovanje, i naši nepristojni udovi imaju veću pristojnost, dok našim pristojnim udovima to nije potrebno. **Ali Bog je tako sastavio telo, da je zapostavljenom udu dao veću čast**, da ne bude cepanja u telu, nego da se udovi jednako brinu jedan za drugoga.“^[28]

Ističući uvek činjenicu da su samo ljudi koji su dobili blagodatne darove duhovnog upraviteljstva i poučavanja drugih, apostoli su odbijali svako prekomerno poštovanje koje im je bilo ukazivano i upozoravali vernike da to ne čine:

„Sutradan pak uđe u Kesariju. A Kornilije ih je očekivao, sazavši svoju rodbinu i prisne prijatelje. Kada pak Petar uđe u kuću, Kornilije mu pođe u susret, *pade pred njegove noge i pokloni se*. Tada ga Petar podiže govoreći: **ustani; i ja sam samo čovek.**“^[29]

„Čuvši to apostoli, Varnava i Pavle, razderaše svoje haljine, skočiše među narod vičući i govoreći: ljudi, šta to činite? **i mi smo ljudi – kao i vi**, propovedamo vam evanđelje – da se od ovih ništavnih stvari obratite živom Bogu...“^[30]

Istu poruku današnjim vernicima upućuju kroz Sveto pismo i nebeski anđeli. Apostol Jovan je dva puta, oduševljen otkrivenjskom vizijom, pao na kolena i poklonio se anđelu koji mu je nju objavio:

„I padoh pred njegove noge da mu se poklonim. I reče mi: **pazi, ne čini to**, ja sam saslužitelj tvoj i tvoje braće koja imaju svedočanstvo Isusovo. **Pokloni se Bogu.**“^[31]

„I ja, Jovan, čuh i videh ovo, i kad čuh i videh, **padoh da se poklonim pred nogama anđela** koji mi pokaza ovo. *I reče mi: pazi, ne čini to*; ja sam saslužitelj tvoj, i braće tvoje, i proroka, i svih koji drže reči ove knjige; **Bogu se pokloni.**“^[32]

Anđeli dakle kazuju da su i sami poslani da služe i pomažu hrišćanima na zemlji, a ne da primaju službu i poklonjenje od strane Božijih slugu (u skladu sa kazivanjem bogonadahnutog izveštaja zapisanog u posl. Jevrejima 1:14):

„Nisu li to sve službeni duhovi *poslani da služe* onima koji će naslediti spasenje?“^[33]

Uostalom, apostol Pavle upozorava da je poklonjenje i služba anđelima deo lažnog, nehrišćanskog ispovedanja vere:

„Neka vas ne lišava nagrade niko *ko uživa u lažnoj poniznosti i slavljenju anđela*, ko raspreda o svojim viđenjima, bezrazložno se pravi važan svojom telesnom pameću, a ne drži se Glave, od koje celo Telo, poduprto i povezano zglobovima i žilama, raste Božijim rastom.“^[34]

Biblijski hrišćani, u skladu sa biblijskim otkrivenjem, ukazuju poštovanje apostolima i svim drugim Božijim ljudima i ženama kroz istoriju, na taj način što se uče pobožnosti na osnovu njihovog bogatog iskustva u životu sa Gospodom. Ipak oni odbacuju ono što se Pismom ne podrazumeva – a to su molitve za zastupništvo pred Bogom i molitveno posredovanje davno umrlih svetitelja iz crkvenog kalendara za živuće vernike.

Poštovanje svetih moštiju

Pored molitvenog obraćanja davno i skorije preminulim osobama, u Istočnoj crkvi je istaknuta i praksa poštovanja, poklonjenja i celivanja posmrtnih ostataka i različitih starinskih predmeta, za koje se tvrdi da su bili u vlasništvu svetih ljudi. Evo na koji način pravoslavni objašnjavaju poštovanje svetih moštiju:

„**Božji ugodnici za vreme života na zemlji bili su hramovi Svetoga Duha**. A po preseljenju njihovih duša na nebo, u carstvo nebesko, **njihova sveta tela ostajala su neraspadnuta i čudotvorna**. Kao što je blagodatna sila Božja delovala kroz svetitelje za njihova života, tako je ona produžila da dela i kroz njihova tela. Ta blagodatna sila projavljivala se i projavljuje se u vidu mnogobrojnih isceljenja raznovrsnih bolesnika, a i na druge načine. Tako mošti svetitelja i mučenika služe kao oruđa preko kojih Bog projavljuje svoju silu i milost. „Kao što sud u kome se dugo čuva mirišljava tečnost upije u sebe njen miris, tako i telo hrišćaninovo u kome je postojano obitavala blagodatna sila Hristova biva celo prožeto ovom silom. A pošto je sila Hristova netruležna, to je prirodno što ona, useljavajući se u one koji su Hristovi (sravni: II Kor. 12, 9; Galat. 5, 24), **čini njihova tela netruležnim**. Pošto je sila Hristova svemoćna, to je sa prirodom ove sile u skladu što ona čini čuda, kad je to ugodno Bogu“ (veli Filaret, mitropolit moskovski). Zato što su mošti svetitelja i mučenika izvori mnogobrojnih čudesnih isceljenja, a time i dokaz sile Božje koja kroz njih deluje, sveta Crkva donela je odluku na VII vaseljenskom saboru (787. g.) da se svete mošti poštuju: „*Gospod naš Isus Hristos darovao nam je mošti svetitelja kao spasonosne izvore* koji na mnoge načine izlivaju dobročinstva na nemoćne. Zato ko se usudi da odbacuje mošti mučenika (ili svetitelja)... da se liši svetog pričešća.“^[35]

Prethodno navedeni tekst sadrži više teoloških netačnosti i neslaganja sa učenjem Svetog pisma. Najpre, pravoslavni tvrde da su, dakle, samo neki ljudi (nazvani Božijim ugodnicima) bili hramovi Svetog Duha – te da su iz tog razloga – posle svoje smrti za sobom ostavili netruležna tela koja su postala i čudotvorna. Nasuprot tome, apostol Pavle u jednoj od svojih poslanica piše da apsolutno svi vernici, opravdani i spaseni verom u Hrista, predstavljaju hramove (tj. hram) Svetog Duha:

„Zar ne znate da ste hram Božiji i da Duh Božiji obitava u vama? Ako neko uništava hram Božiji, Bog će njega uništiti; jer je hram Božiji svet, a to ste vi.“ (1. Kor. 3:16-17);

„Ili ne znate da je vaše telo hram Duha Svetoga koji je u vama, koga imate od Boga, te ne pripadate samo sebi?“ (1. Kor. 6:19).

Ovaj apostol, zastupajući Hristovo učenje o tome da svaki verom spaseni vernik ima Svetoga Duha u sebi, ove reči upućuje Korinćanima koji su po svome duhovnom uzrastu još uvek bili na nivou male dece (u smislu duhovne zrelosti). Ukoliko pročitamo čitavu poslanicu uvidećemo da vernici u Korintu i nisu bili neki posebni „Božiji ugodnici“, već da su, zbog svojih telesnih slabosti, još uvek praktikovali određene,

čak i velike, grehe. I baš te i takve Korinćane, Pavle podseća da predstavljaju hram Svetog Duha (i da sledstveno tome treba da se odreknu i klone sagrađenja koji Duha žaloste). Pošto je, dakle, jasno da Pismo govori da svi vernici predstavljaju hram Božiji, a ne samo neki posebni „svetitelji“, to bi po pravoslavnoj logici značilo da bi tela svih umrlih hrišćana kroz istoriju trebala da budu netruležna i čudotvorna – te da samo tela nehrišćana budu podložna truljenju. Međutim, kao što ćemo se uveriti, Sveto pismo ni na jednom mestu ne podrazumeva da će tela vernika Božijih posle njihove smrti ostati netruležna (osim u nekim prirodnim uslovima koji bi sprečili raspadanje ili pak obradom nekim od sredstava za konzervaciju). Psalmista David, za koga je u Pismu posvedočeno da je bio pravi Božiji čovek^[36], zapisao je sledeće reči:

„Jer nećeš ostaviti duše moje u paklu, niti ćeš dati da svetac tvoj vidi truhlost.“ (Psalam 16:10).

Iako se isprva može činiti da je David u ovom stihu mislio na sebe (na svoje telo), ova njegova izjava je zapravo predstavljala proročanstvo o Hristovom vaskrsenju. Apostol Petar je, u svojoj besedi izrečenoj na dan silaska Svetog Duha, na Pedeseticu, to potvrdio sledećim rečima:

„David, naime, govori za njega: ‘Stalno sam gledao Gospoda pred sobom, jer mi je s desne strane – da se ne poljuljam. Zato se razveseli srce moje i obradova se jezik moj, *čak će i telo moje počivati u nadi, jer moju dušu nećeš ostaviti u carstvu smrti, niti ćeš dozvoliti da svetac tvoj istrune*. Pokazao si mi puteve života, ispunićeš me veseljem pred licem svojim’. Braćo, vama se može slobodno reći o patrijarhu Davidu, da je umro i bio sahranjen, i da je njegov grob kod nas do današnjeg dana. Ali kako je bio prorok i kako je znao da mu se Bog zakleo da će od roda njegovih bedara nekoga posaditi na njegov presto, **predvidevši reče za Hristovo vaskrsenje: niti je bio ostavljen u carstvu mrtvih, niti mu je telo istrulilo**. Ovoga Isusa je Bog vaskrsao, čemu smo mi svi svedoci.“^[37]

Samo Davidovo telo, pak, bilo je podložno truljenju i na kraju se vratilo u prah:

„A da ga je vaskrsao iz mrtvih – da se više ne vraća u truljenje, ovako je rekao: ‘Ispuniću vam svete i pouzdane reči Davidove’. Zato i na drugom mestu kaže: ‘Nećeš dati da tvoj svetac vidi truljenja’. **David je**, naime, poslužio svome naraštaju i **po Božijoj volji umro**, bio je pridodat svojim očevima i **video je truljenje**. A koga je Bog vaskrsao, taj nije video truljenja.“^[38]

Upravo navedene reči apostola Pavla su više nego jasne. Prema učenju Biblije, samo onaj koji je vaskrsnut iz mrtvih (Isus Hristos) nije podložan truljenju, dok je telo cara Davida istrulilo poput tela svih ostalih ljudi. Stari i Novi zavet ni jednom jedinom rečju ne potvrđuju učenje o netruležnim i čudotvornim moštima – onako kako se to veruje u okviru Istočne crkve. Ipak, pravoslavni teolozi navode jedan tekst iz Starog zaveta kao, po njihovom mišljenju, očigledan primer koji dokazuje biblijsku zasnovanost verovanja o svetim moštima. Evo kako glasi tekst iz dela protojereja Marinkovića:

„**Najstariji podatak o delovanju blagodatne sile Božje kroz mošti svetitelja** – potiče iz Starog zaveta, na nekih skoro 900 godina pre Hrista. Velikog starozavetnog proroka i čudotvorca Iliju, koga je Bog na čudesan način uzeo sa telom na nebo (IV knjiga o carevima, glava 2), nasledio je u proročkoj službi njegov učenik Jelisej, takođe čudotvorac i za života i po smrti. Kad je Jelisej umro, sahranili su ga u zemlju. Posle godinu dana umro je neki čovek i ponesu ga da ga sahrane. U tome se iznenada pojavi četa neprijatelja Moavaca. Oni što su nosili mrtvacu uplaše se. Pošto nisu imali vremena da kopaju grob, oni leš umrlog čoveka bace u grob proroka Jeliseja. „I kad čovek pade i dotače se **kostiju** Jelisejevih, ožive i usta na noge svoje“ (II knjiga o carevima 13, 20-21).

Ovo **svakako** nije jedini slučaj Božjeg čudotvorenja kroz mošti pravednika u Starom zavetu, **verovatno** ih je još bilo, **samo nemamo podataka**. Ali tek u Novom zavetu Božja blagodatna delovanja kroz mošti svetitelja i mučenika bivaju mnogo češća i brojnija.“^[39]

Ipak, ovakvom pravoslavnom dokazivanju se može mnogo štošta prigovoriti. Najpre, iz teksta je jasno da

ljudi koji su došli da pokopaju mrtvaca uopšte nisu došli sa namerom da se poklone svetim Jelisijevim moštima (kao što je to u Pravoslavlju običaj). Drugo, Biblija govori da su to bile prorokove **kosti** (što znači da mu je telo istrulilo i da je ostao samo kostur – kao i kod svih drugih ljudi) **a ne netruležno telo**. Treće, ovo je jedini primer u čitavoj Bibliji, koji pokazuje da je Bog i na ovaj način učinio čudesno delo – dok pravoslavni priželjkuju da je ovakvih primera bilo mnogo više (samo što, eto, nisu zabeleženi). I četvrto, niko nije posle ovog čuda iskopao Jelisijeve kosti i odneo na neko posebno mesto gde bi ljudi dolazili na poklonjenje u organizovanim hodočašćima i gde bi one nastavile svoja čudotvorenja. Bog je činio čuda i u životima drugih starozavetnih ličnosti – ali nije zabeleženo da su oni ostali netruležni nakon svoje smrti (kao ni Jelisije), niti da su njihove „mošti“ bile čudotvorne. Štaviše, svaki poznavalac Pisma zna vrlo dobro da Gospod u Starom zavetu (ili pak u Novom) nikada ne bi dozvolio ili odobrio poštovanje i poklonjenje leševima i kostima umrlih ljudi, makar kako Njemu ugodni oni bili za svoga života. Sveto pismo Novog zaveta isto tako ne spominje ni jednom rečju da su prvovekovni hrišćani iskopavali bilo čije grobove radi proveravanja da li su mošti ostale netruležne i radi poklonjenja njima. U novozavetnim spisima čitamo o smrti nekolicine „svetaca“ kakvi su bili npr. Jovan Krstitelj (Mk. 6:17-29), đakon Stefan (Dela ap. 7:57 - 8:2), i apostol Jakov sin Zevedejev a brat Jovanov (Dela ap. 12:1-2). Ipak, u ovom delu Božije Reči ne nalazimo nikakvu potvrdu da je iko bio zainteresovan za njihove „svete mošti“, znajući za Božije određenje da se umrlo ljudsko telo raspada i na kraju u potpunosti razgrađuje:

„Dokle se ne vratiš u zemlju od koje si uzet; jer si prah, i u prah ćeš se vratiti.“^[40]

Kao potvrdu za to imamo Reč koja kaže da su učenici Jovana Krstitelja uzeli njegovo telo i sahranili ga, a isto tako i hrišćani telo arhiđakona Stefana.^[41] Ne zaboravimo da nas Pismo izveštava da su ova dvojica bila ispunjena Svetim Duhom (Jovan Krstitelj čak i u utrobi svoje majke Jelisavete pre svoga rođenja)^[42] i da su činili silna čuda za vreme života (u Stefanovom slučaju)^[43] ali im ni to nije „pomoglo“ da im tela posle smrti ostanu „ netruležna“ (kakva bi prema pravoslavnima trebala da ostanu). Njihovi prijatelji su ih jednostavno sahranili u zemlju bez ikakvog interesovanja šta će se sa njima kasnije zbiti. Stefanove mošti sasvim sigurno nisu postale čudotvorne, jer da je to bio slučaj, evanđelista Luka, pisac Dela apostolskih, ne bi propustio da o tome izvesti hrišćane i na taj način još više potvrdi delovanje Božije sile u okviru hrišćanstva kao, u to vreme, sasvim nove i nerasprostranjene religije.

Dositej Obradović je veoma dobro primetio svu biblijsku nezasnovanost učenja o netruležnim čudotvornim moštima svetaca, govoreći da bi bilo najlogičnije da, pre svih ostalih, tela biblijskih ličnosti (Božijih ugodnika a pre svega apostola) ostanu netruležna i čudotvorna:

„Kamo, gdi su telesa apostolska i svetoga Nikolaja? Vreme i vazduh u ništa su ih obratili, tako će i proča koja se još nahode. Da je bog hoteo da oni netljeni ostaju, njih niti bi mogla vatra sažeći, ni vreme razrušiti. Ali idi i kaži to onima koji pritom gube, pak se drži onda.“^[44]

Jevsevije Popović nam u svojoj „Crkvenoj istoriji“ kazuje da je poštovanje moštiju svetaca uzelo maha tek u periodu za vreme i posle cara Konstantina. Iako su npr. hrišćani u Smirni poštovali i povremeno posećivali grob svoga mučenički postradalog episkopa Polikarpa (sredinom II veka) – što svakako nije nalikovalo izražavanju poštovanja „svetih moštiju“ u današnjem Pravoslavlju – poštovanje moštiju se pojavilo i sve više počelo da jača tek nakon što je proteklo još nekih 150 godina:

„Poštovanje relikvija ili smrtnih ostataka od svetitelja i mučenika dobi **u ovom periodu većeg poleta, i to već od Konstantina Velikog**, koji je u crkvama, koje je podigao, polagao kosti apostola i drugih svetitelja. *Kasnije je postao običaj iskopavati svetiteljske kosti iz grobova i mećati ih u crkve*, što je na posletku dovelo do toga, da se po crkvenim propisima nije smela ni jedna crkva osvetiti, u kojoj nije bilo kostiju od svetitelja, i da su sa preteranom revnošću tragali za svetiteljskim relikvijama, *i da su neki hrišćani čak u svakom grobu, koji im beše nepoznat, gledali mučenički grob* te uzimali otuda svetiteljske kosti i zidali nad njim kapelu ili crkvu ili oltar...“^[45]

Jevsevije Popović nam takođe stavlja do znanja da je u tadašnjoj crkvi (kao i vekovima kasnije) dolazilo i

do mnogih zloupotreba ionako nebiblijske prakse poštovanja svetih moštiju:

„I **lakomi lažovi varahu** sa relikvijama i prodavahu kosti, koje **ukradoše** sa groblja, po drugim predelima kao svetiteljske kosti, što je dalo povoda, da su i crkveni i državni zakoni morali ustati protiv takvih ljudi, većinom **monaha skitača**.“^[46]

Međutim, ova praksa koju su uveli lakomi lažovi, „monasi – skitači“, nije se izgubila ni vekovima nakon perioda kojeg opisuje ovaj istoričar. Dositej Obradović svedoči da je u Srbiji i Grčkoj u XVIII i XIX veku, bio raširen običaj da mnogi pravoslavni monasi pronose kroz sela i gradove mošti i relikvije koje su bile veoma sumnjivog porekla i na taj način dovode u zabludu i materijalno iskorišćavaju lakoverni i verski neprosvećen narod:

„Pravo veliš! I kod nas u Greciji nahodi se pravdoljubivih episkopa i sveštenika koji uzdišu i žale se na zloupotrebljenija koja bivaju; a naipače **zli i naopaki običaji** da kaluđeri nose po varoši, po seli, po kuća i po patari pune sandučiče kostiju ručni, nožni, leđni i svega tela, a naipače množestvo zuba. **Bog ih višnji znao čiji li su, kakvi li su!** Kažu da su toga i toga sveca kosti i zubi; *prinuzđavaju ljude da ih celivaju i da milostinju na njih daju.*“^[47]

Da li mrtvi zaista mogu biti neraspadljivi?

Prema jasnom učenju Svetog pisma, posve je normalno očekivati da se, kao što sam više puta do sada istakao, telo preminulog pod uticajem vazduha, vlage, mikroorganizama i ostalih prirodnih faktora polagano raspada a materija dolazi u stanje prvobitne složenosti. Međutim, mnogi slučajevi pronađenih neraspadnutih tela širom sveta kao da dokazuju da to ne mora baš uvek da bude tako. Kao što ćemo se uveriti, neki od uzroka neraspadljivosti potiču od posve prirodnih činilaca, dok za neke nema racionalnih objašnjenja. Neraspadljivost ljudskog leša se (donekle) može postići balsamovanjem i mumifikacijom – kao u starom Egiptu, smrzavanjem na veoma niskim temperaturama, izlaganju suvoj klimi i suvom vazduhu koji bi sprečili raspadanje i doveli do isušivanja, ili pak stručnom obradom i potapanjem u neku od danas poznatih hemijskih supstanci. Sa druge strane, postoje i primeri čudesnog sačuvanja celosti ljudskih tela ili nekih udova i pored prisustva prirodnih činilaca koji bi morali da dovedu do njihovog raspadanja. I pored toga što ću pomenuti primere prirodnih objašnjenja za neraspadljivost tela nekih pokojnika, najviše pažnje ćemo obratiti na one slučajeve koji se ne mogu razumski objasniti i koji se tretiraju među religioznim svetom kao „Božija čudesa“.

Ono što bih najpre hteo da naglasim jeste činjenica da se neraspadljivi posmrtni ostatci ljudi ne nalaze samo među preminulim svecima Istočne crkve. Isto tako često, neraspadljive mošti se mogu naći i u okviru Rimokatoličke crkve – i to kako među sveštenicima i monasima (monahinjama) tako i među običnim svetom. Ono što je još interesantnije, neraspadljive mošti se mogu naći i među *umrlim ateistima kao i među pripadnicima drugih, nehrišćanskih religija*.

a) Prirodna objašnjenja za neraspadljivost tela

Dvoje zapadnih istraživača neraspadljivosti, Herbert Thurston i Joan Cruz pronašli su više lokacija u svetu na kojima se ovaj fenomen odigravao pod sasvim prirodnim okolnostima. Godine 1954. pronađena je prirodna mumija u planinama Čilea. Radilo se o telu dečaka kojeg su petsto godina ranije osudili na smrzavanje u jednoj pećini da bi umilostivili bogove. Dobro očuvana tela još iz gvozdenog doba mogu da se još uvek nađu po irskim, škotskim i danskim močvarama. Ona su, zbog različitih prirodnih procesa znatno izmenila boju, ili se nisu raspala. Takođe, prilično odbojna ali i fascinantna slika unutrašnjosti katakombi u Palermu ili na Malti, dokazuje da se tela umrlih mogu da sačuvaju u neraspadnutom stanju dugo nakon smrti. Naime, u pomenutim katakombama na zidovima su, kao u filmovima strave i užasa, okačena da vise tela kapucinskih redovnika još uvek obučena u svoju sveštenu odeću. U jednom putopisu iz devetnaestog veka možemo da pročitamo sledeće:

„Na sebi još nose svoje mantije... koža i mišići suhi su im kao bakalar. Iako neki od njih ondje više više od dvjesto pedeset godina, tijela im se još nisu raspala.“^[48]

Takođe, mrtvi koji su sahranjeni u olovom zaštićenoj kripti katedrale u Bremenu su ostali dobro sačuvani. Sasvim slučajno je otkriveno da se sahranjeni na tom mestu ne raspadaju. Pronađen je i neraspadnut leš nekog radnika koji je tu poginuo za vreme jednog od ranijih renoviranja katedrale. U Dablinu, u crkvi Svetog Mihana je, prema spisu koji datira iz 1901. godine, pronađena beba koja je na zglobu ruke nosila izbledelu traku sa godinom svoje smrti – 1679. Smatra se da je u ovom slučaju izrazito suv vazduh doprineo konzerviranju pomenutog tela. Na jednom groblju u Kijevu ljudi i danas posmatraju neraspadnute leševe u otvorenim kovčezima koji su odozgo zaštićeni staklom. Ova pojava se objašnjava jakim prirodnim zračenjem uz još po neke uslove koji su omogućili usporeno raspadanje.

Sledeći način da tela preminulih dođu do stanja neraspadljivosti jeste njihovo „osapunjenje“ tj. „saponifikacija“. I ova pojava se javlja samo pod određenim uslovima i nije naučno neobjašnjiva. Naime, tela koja prilikom sahrane, na neki način, budu zaštićena od uticaja vazduha, pretvaraju se, uslovno rečeno, u sapun. Ovakvi leševi se nazivaju *adipoceri* (od latinskih reči: „*adeps*“ – mast i „*cera*“ – vosak). M. Thouret koji je 1785. godine dobio nalog da očisti groblje crkve „Svetih nevinih“ otkrio je da su mnogi leševi postali *adipoceri*. Tela se uopšte nisu bila raspala a pretvorila su se, po njegovim rečima, u „gnjecavu belu masu“. Oči i kosa su, i nakon pet godina, ostali dobro očuvani.

Saponifikacija, iako je neobična, nije tako retka pojava. U Vašingtonu, u muzeju *Smithonian* nalazi se pred očima posetilaca saponifikovani leš vojnika koji je poginuo u američkom građanskom ratu. Slučaj rimokatoličke svetice Marije de Sante – Euphrasie Pelletier (koja je umrla 1868. god.) i njenog neraspadnutog leša još jedan je primer „osapunjenja“. Nakon što je posle trideset pet godina nakon smrti otvoren njen pocinkovani kovčeg, jedan lekar je izjavio da su joj usta bila malo otvorena, oči zatvorene a trepavice još uvek guste. Skinuvši njenu odeću, uvideo je da joj je telo prekriveno kožom koja je imala mnogo sličnosti sa kožom mumije, a ispod koje se nalazilo veoma očvršlo masno tkivo. Časopis *News of the World* je 8. maja 1977. godine izvestio o slučaju dvogodišnje devojčice Nadje Mattei, koja je umrla 1965. god. u Rimu. Dvanaest godina kasnije, njena majka je u snu videla svoju preminulu kćerkicu koja joj je poručila da je izvade iz sanduka. Nakon što je savladala sve administrativne prepreke, majka je sprovedla ekshumaciju. Telo male Nadje je izvađeno a da nije bilo ni načeto procesima raspadanja.^[49]

Pored ovih fenomena neraspadljivosti koji zavise od posve prirodnih činilaca, u narednom delu poglavlja pomenućemo i one druge, naučno neobjašnjive slučajeve neraspadnutosti posmrtnih ostataka ljudi koji su živeli u različitim periodima istorije. Za ove „neraspadljive mošti“ se u okviru Istočne i Zapadne crkve vezuju mnoge čudesne osobine, mirotočivost i isceliteljske sposobnosti.

b) Natprirodno sačuvana neraspadljiva ljudska tela

Na početku ovog dela poglavlja navešću poduži tekst iz časopisa *Sveti knez Lazar*, u kome je opisano jedno od mnogobrojnih čuda koja se dešavaju u pravoslavnom svetu, a koja se odnose na realno sačuvanje i neraspadljivost moštiju svetitelja Istočne crkve. Radi se o neraspadljivim moštima svetog Aleksandra Svirskog, koji je preminuo u šesnaestom veku.

„Uprava Aleksandro - svirskog manastira je od dana, kada su u obitelj vraćene sv. mošti prepodobnog Aleksandra, dobila mnoštvo pisama sa molbama za časnicu moštiju svetoga. Episkopi iz raznih krajeva Rusije, Belorusije i Ukrajine zasuli su pismima obitelj. Mitropolit Petrogradski i Ladoški Vladimir blagoslovio je igumana manastira, o. Lukijana za ovo sveto delo. Već pri prvom pokušaju da izvadi časnicu, iguman je bio zapanjen, a imao je i zašto. ‘Očekivao sam da vidim kompaktno, čvrsto tkivo, no umesto toka, na rezu koji sam učinio kopljem, *video sam pod slojem kože, boje voska, snežno belo i meko tkivo,*’ – priča o. iguman, ‘u anatomskom muzeju VMA pokazali su mi kako izgleda sasušeno ljudsko telo stavivši pred mene cevanicu. Kost je sa svih strana bila obložena slojevitim čvrstim tkivom, koje je ličilo na presovan karton. Žile i vaskularno tkivo sačuvali su se u vidu

čvrstih končića, koji su ličili na komadiće uzice. Boja suvog tkiva cevanice bila je žuta i sa spoljne i sa unutrašnje strane.'

Monahinja Leonida, u svetu kandidat bioloških nauka, histolog, tumači sa naučne strane izgled i stanje svetih moštiju, što je naročito iznenadilo naučnike. *Mošti su sačuvale izgled svetitelja u momentu prestavljenja* (tj. smrti; prim. I.S.), *što se ne može postići nikakvim načinom stručnog balzamovanja*. U tom slučaju tkivo tamni i čvrste, a ovde je sačuvalo snežno belu boju, rastresitost. *Pojavu su proučavali specijalisti histolozi i zaključili su da je ovo neobičan slučaj, koji se ne može objasniti njihovim znanjem*. Jedan antropolog kaže da je telo celo, monolitno koje nije bilo podložno truljenju, boja je boja voska. Drugi naučnik, anatom, kaže da je lice svetitelja očuvano kao živo. Koža lica glatka i elastična, svetle boje. Zato se ne treba čuditi zašto su, u vreme kampanje oduzimanja moštiju, 1919. mošti prep. Aleksandra bile nazvane voštanom lutkom. Jedan stomatolog je zadivljen očuvanošću tkiva lica i desni. Ova očuvanost telesnih ostataka i dala je mogućnost ikonografskom ispitivanju, kako su to učinili i prilikom prvog otkrivanja moštiju, 1641. godine. Lik je upoređen sa više ikona i predstava svetoga i zaključeno je da odgovara, jer ikone datiraju iz šesnaestog veka. Bela boja koja se ukazala na stopi svetitelja prilikom početka ispitivanja, vidljiva je i danas. *Iz stopala teče miro, čiji se miris oseća u hramu još od otkrivanja moštiju i pčele dolaze na taj miris. Dolasci pčela su zabeleženi video-kamerama*.

Prepodobni se rodio 1448. i dobio ime proroka Amosa. Od ranog detinjstva izbegavao je igre, smeh, psovke. Učenje mu nije išlo, te je nakon molitve jednom, u crkvi, dobio taj dar. Kad navršio 19 godina roditelji su odlučili da ga žene. On krišom ode na Valaam gde je sedam godina bio poslušnik. Tamo je neretko bio po čitavu noć go do pojasa, prekriven komarcima, udubljen u molitvu. Tek se 1474. zamonašio i dobio ime Aleksandar. I roditelji odoše stopama sina i završiše život u manastiru. Prepodobni se povuče na jedno pusto ostrvo, gde je produžio svoje duhovne podvige. Bežeći od sveta, koji ga je počeo posećivati, povuče se u jednu šumu. Kasnije mu dođe brat i zamonaši se. Bio udostojen videti sv. Trojicu u vidu trojice svetlih ljudi. Molitvom pobeđivaše demone. Okupi oko sebe mnoštvo monaha i kao iguman odlikovao se smirenošću. Sa molitvom na usnama prestavi se prepodobni 1533. godine. Kao sveca počeli su ga poštovati već 1547. godine kada mu je i služba sastavljena. Petnaestak njegovih učenika proslavila je Crkva zbog bogougodnog života. **A svetitelja je eto proslavio sam Gospod netruležnošću njegovih zemnih ostataka**. Spomen mu se slavi 30. avgusta i 17. aprila po starom kalendaru.^[50]

Za vreme vladavine dinastije Nemanjića u srednjevekovnoj Srbiji, živeo je i jedan od malobrojnih monaha – pustinjaka koji je bio srpskoga roda. Reč je o sv. Petru Koriškom, čije su mošti postale mirotičive i čudotvorne, a potom od strane poštovaoca relikvija raskomadane i raznesene na sve strane da bi im se ukazivala počast. Ovaj svetitelj je, prema narodnom verovanju, živeo za vreme cara Dušana koga je i lično poznao, a koji mu je, nakon njegove (Petrove) smrti i manastir podigao. Posle smrti svojih roditelja, Petar je, zbog želje za monašenjem razdelio svu svoju imovinu i zajedno sa svojom sestrom krenuo na put. Zamonašio se u crkvi sv. Petra kod Unjemira, kod nekog starca – monaha. Da bi se sklonili od rodbine i prijatelja, brat i sestra beže i sklanjaju se kod crkve sv. Petra u Altinu (blizu Đakovice). Odatle su kasnije otišli u okolinu Prizrena, u „pustinju“ pokraj sela Koriše. Jednom prilikom, dok mu je sestra spavala, sv. Petar je pobegao od nje i nastanio se u kamenitim pećinama u okolini:

„Sestra je, plačući, tražila brata, koga više nikad nije videla, i umrla je kao isposnica u toj pustinji. (...) On se naseljava u jednoj dolini opkoljenoj visokim stenama, sa mnogim „pešterama“, kod s. Koriše, istočno od Prizrena. Pomoću „nokata“ ispuže se na jednu visoku stenu i nastani u pećini, koja je bila na steni. Tu živi vanredno oštrom askezom, skoro bez odela, bez vatre, hraneći se divljim biljem i gorkim bukovim žirom. Po katkad bi mu samo po koji pobožan sused doneo malo hleba. Spavao je vrlo malo, sedeći na kamenu.“^[51]

Žitije ovoga svetitelja dalje kazuje da je imao velike borbe sa demonima (koji su imali glave kao medvedi

i divlji veprovi), da je postio i po 40 dana, da mu je u pomoć dolazio „Arhistratig Mihailo“ uz pomoć kojeg se borio protiv đavola itd. Evo šta o njegovoj smrti i događajima nakon nje piše njegov životopisac:

„Ubrzo posle smrti on se posvećuje: moći (tj. mošti; prim. I. S.) mu počinju da **mirišu i da leče**, što privlači veliki broj poklonika. Kad je pisac njegova žitija, Teodosije Svetogorac, došao, da se njegovim moćima pokloni na njegovu je grobu bila načinjena crkva. *Ali su od njegovih moći glava i mnogi delovi tela već bili razneseni.*^[52]

Prema Herbertu Thurstonu koji je živeo krajem devetnaestog veka, a koji je bio prvi istoričar koji se na zapadu detaljnije pozabavio ovim fenomenom, postoji šest simptoma neraspadljivosti tela, koji se, doduše, ne moraju svi da jave istovremeno. To su: iz tela izbija neki poseban prijatan miris; ne pojavljuje se karakteristična mrtvačka ukočenost; na telu nema znakova truljenja; iz tela još dugo posle smrti teče krv; telo dugo posle smrti još uvek ostaje toplo, a u nekim slučajevima se javljaju pokreti koji se ne mogu objasniti trzajima mišića. Takođe, česta je pojava da se osobe čija su tela neraspadljiva pojavljuju u snu svojim pronalazačima i upućuju ih da iskopaju njihove „svete mošti“. Iz mnogih moštiju i kostiju svetitelja, (i to ne samo pravoslavnih već i rimokatoličkih), cedi se neka naročita vrsta ulja (mira), kao na primer iz kostiju svete Valpurgje koja je umrla još davne 779. godine.

Zanimljiv je primer i ekshumiranog tela svete Marije Ane Ladroni koja je preminula 1624. god. u Madridu. Sto sedam godina nakon njene smrti, sveštenstvo i ugledni stručnjaci su detaljno preispitali njen život i samu smrt. U njenoj službenoj biografiji stoji zapisano sledeće:

„Jedanaest najboljih i najpoznatijih profesora kirurgije i medicine iz Madrida sudjelovalo je pri ekshumaciji i pregledu tijela svete pokojnice. Neki su povadili instrumente iz svojih torbi i počeli duboko zarezivati u njenu kožu, jedni su joj otkrili i pregledavali prsa, drugi su pretraživali trbušnu šupljinu; preostali su se bavili pretragama svih, pa i najmanjih otvora kroz koje bi se moglo uliti sredstvo za konzerviranje. Svaki djelić njenog nevinog tijela bijaše pažljivo pregledan. Unutrašnji organi, utroba i koža bijahu nenačeti, čvrsti, vlažni i elastični. *Tekućina* koja je izbijala iz njenog tijela nije sačuvala samo vanjštinu tijela, nego i svaki pojedini unutrašnji organ. Što su zasjekotine u tijelu bile dublje, jače se osećao *poseban miris.*“^[53]

Veoma su zanimljivi i primeri nekih drugih svetitelja Zapadne crkve, kao što su bili sveti Šarbel, sveta Katarina Bolonjska i sveti Pacifico San Severinski koji su bili pokopani bez kovčega, ali se i pored toga njihova tela nisu ni počela da raspadaju. Svetoj Terezi Avilskoj potpuno je istrunula odeća ali je telo ostalo nenačeto. Telo svete Katarine Sijenske isto tako. Kada je 1933. godine ekshumirano telo sv. Katarine Laboure, ustanovljeno je da je 56 godina nakon njene sahrane masivni drveni sanduk počeo da truli ali da se na telu nisu mogli pronaći ni tragovi iste pojave. Mnogobrojni rimokatolički svetitelji, čije su svete mošti očuvane neraspadljive, tokom života su bili učesnici u još jednom neobjašnjivom fenomenu. Taj fenomen je „stigmatizacija“ tj. natprirodno pojavljivanje rana na rukama, nogama i rebrima iz kojih teče krv, a na istim mestima gde su i Hristu nanete povrede prilikom raspinjanja na krst. Kada je 217 godina nakon smrti sv. Katarine Sijenske (1597. god.) njeno telo izvađeno iz groba i pažljivo pregledano, njene noge i ruke su bile odsečene i kasnije poštovane kao svete relikvije, iz razloga njihove neraspadnutosti i još uvek uočljivih „stigma“ tj. „Hristovih rana“ koje je nosila još za života. Što se tiče sv. Ozane Mantovske (umrla 1505. god.), čije se telo tri puta godišnje izlaže pred posetioce katedrale u Mantovi, njene „stigme“ su i dan danas jasno uočljive, pa čak i više nego za vreme dok je bila živa.

Što se mirotočivosti pak tiče, pored maločas pomenutih sv. Valpurgje iz VIII veka, sv. Petra Koriškog iz XIV i sv. Aleksandra Svirskog iz XVI, spomenuću još i primer sv. Šarbela Makhlufa isposnika samostana sv. Marouna u Annayi u Libanu. Ovaj čovek je umro 1898. godine i sahranjen je bez kovčega. Na njegovom grobu se sedmicama mogla da vidi neka neobična igra svetlosti. Četrdeset i pet dana nakon smrti pomenutog, opat samostana je naredio da se telo pokojnika izvadi iz zemlje. Iako su dugotrajne kiše pretvorile grob u običnu kaljužu, na lešu nisu bile uočljive nikakve promene. Telo su zatim oprali, obukli i položili u novi drveni kovčeg, koji je postavljen na odar u samostanskoj kapeli. U to vreme je

počelo da se dešava još jedno čudo. Iz pora njegove kože počela je da teče uljasta tečnost. Mirisala je na svežu krv i tekla tako intenzivno da su morali da presvlače telo pokojnika dva puta sedmično. Svakom delu odeće koja je bila natopljena ovom tečnošću počeli su da pripisuju lekovite moći. Telo sv. Šarbela je prolazilo kroz isti tretman sve do 1927. godine, kada je položeno u pocinkovani kovčeg koji je stavljen unutar drvenog, i tako pred mnogim svedocima zazidan unutar samostana. Dvadeset i tri godine kasnije (1950. god.) hodočasnici su primetili da iz zida kaplje tečnost pa su to prijavili crkvenim licima. Sanduk u kome je počivalo svetiteljevo telo je otvoren pred očima medicinskih stručnjaka i crkvenih velikodostojnika. Pocinkovani kovčeg je bio zarđao, delovi odeće koji su bili natopljeni tečnošću bili su kruti i sačuvani a oni nenatopljeni su istruleli. Svetiteljevo telo je bilo potpuno očuvano. Od tog vremena, njegov kovčeg se otvara dva puta godišnje. Ponekada se dešava da pokojnik leži u osam santimetara dubokoj uljastoj tečnosti koja se potom odliva i koristi za čudesna isceljenja od različitih bolesti.^[54]

Ono što bi svakako morali da priznamo jeste da se u religijskom svetu pojavljuju najrazličitija čudesa, koja pripadnike određenih verskih pravaca uveravaju da je Bog upravo njima blagonaklon te da su upravo oni deo jedine i prave Božije Crkve ili religije. Tako, očigledno je da će pripadnici Istočne ili pak Zapadne crkve biti uvereni da su baš njihove verske organizacije „jedine prave“ upravo iz razloga mnogobrojnih svetiteljskih čuda koja oni „u ime Božije“ čine među vernim narodom. Pravoslavni se, u isto vreme, neće mnogo obazirati na čudesa katoličkih svetitelja i obratno, bivajući uvereni upravo u bogonadahnutost svoje „vere“. To što se, u isto vreme, neraspadljive mošti „svetitelja“ mogu pronaći i u islamskom i budističkom svetu, to će verovatno malo koga interesovati.^[55]

Evo kako je mudri srpski prosvetitelj prokomentarisao i na svoj, racionalistički način, pokušao da objasni postojanje netruležnih moštiju svetitelja. Iako se ne mogu baš u potpunosti složiti sa time da su sva netruležna tela zapravo prošla kroz postupak mumifikacije, kako to misli Dositej, a iz razloga kojeg ću pomenuti na samom kraju poglavlja, ipak smatram da je poslednja Dositejeva rečenica iz narednog citata stoprocentno u skladu sa duhom biblijske nauke. Uistinu, ukoliko znamo da prvovekovni hrišćani, kao što smo dokazali, nisu verovali u čudotvorenje svetiteljskih moštiju niti pridavali pažnju telima pokojnih vernika, te pošto su tela apostola kao i drugih više nego posvećenih biblijskih ličnosti istrulila, onda nema mesta verovanju da je Bog netruležnim i čudotvornim načinio tela ličnosti iz kasnijih vekova:

„A da kako se njihova tela posvetiše i mirišu, - lasno će ko pomisliti. Evo kako: „Imejaj uši slišati, da slišit!“ I današnji dan u egipetskim grobnicama nahode se balsamirata nerastljena telesa od tri hiljade godina; sva mirišu, i iz nekih materija masna teče, zejtinu podobna, i prekrasno miriše. Sada Inglezi takove mumije s hiljadami dukata kupuju, a u *ono **bedno vreme kad su hristjani počeli mošti za svete i čudotvorne počivati***, sav je Egipet bio pod vlastiju carej grečeskih, sve su mumije njihove bile, niti im je bila potreba kupovati. Mnoga su telesa i hristjani balsamirali, ali ona materija i majstorija s kojom su drevniji Egipťjani to činili, poslednjim nije bila poznata. **A pametnom hristjaninu ovo je dosta: kad su se ona ista telesa koja su za apostolska držata bila, rastljela, što išteš, što pitaš dalje?**“^[56]

Poštovanje svetih relikvija

Pored poštovanja svetih moštiju, u Pravoslavlju je izražena i praksa poštovanja, poklonjenja i celivanja svetih relikvija. Evo kako protojerej Marinković definiše pojam svetih relikvija:

„Relikvijama se nazivaju i mošti i predmeti koji su pripadali Božjim ugodnicima za njihova života i oni se njima služili. Blagodat Božja koja je počivala na svetiteljima delovala je i deluje, kad je to Bogu ugodno i celishodno, i kroz relikvije svetiteljske.“^[57]

Prema pravoslavnima, postojanje svetih relikvija i njihova čudotvornost potvrđena je i u Novom zavetu. Prvom čudotvornom relikvijom se smatra haljina koju je na sebi nosio Gospod Isus Hristos.^[58] Dodirnuvši Isusovu haljinu, bila je isceljena žena koja je 12 godina болоvala od tečenja krvi i kojoj lekari nisu mogli pomoći (Mk. 5:25-34). Za ovu haljinu se još govori da je sačuvana do današnjega dana i da se nalazi u nemačkom gradu Triru, a da ju je prvobitno pronašla majka cara Konstantina carica Jelena i predala ovoj

crkvi na čuvanje. I do današnjega dana ova haljina čini mnogobrojna čudesa i isceljenja bolesnih hodočasnika koji joj dolaze na poklonjenje. Svetim čudotvornim relikvijama se smatraju i delovi odeće koju su na sebi nosili sveti apostoli. Evo kako o tome Marinković izveštava:

„Blagodatna sila Božja delovala je i kroz odeću svetih apostola. „Bog činjaše ne mala čudesa rukama Pavlovim. Tako da su i čalme i ubrušćice znojave od tela njegova nosili na bolesnike, i oni se isceljivahu od bolesti, i duhovi zli izlažahu iz njih“, svedoči sveti evanđelist Luka, pratilac svetog apostola Pavla i očevidac svega ovoga (Dela apostolska 19, 11-12).“^[59]

Dakle, prema teologiji Istočne crkve, biblijski spisi ne samo da potvrđuju da su svete i čudotvorne relikvije postojale još u apostolsko vreme, već i to da su neke od njih sačuvane do današnjih dana, te da sa istom onom silom leče sve kojima je pomoć potrebna. Naravno, svetim i čudotvornim relikvijama se smatraju i poštuju i mošti kao i predmeti koji su pripadali mnogobrojnim svetiteljima iz kasnije istorije, a koji su, tobože, za života takođe bili čudotvorci. No, pre nego što nešto više kažem o relikvijama koje su bile vekovima poštovane u Istočnom i Zapadnom hrišćanstvu, želim da se ukratko osvrnem na maločas navedene primere. Najpre nekoliko reči o Hristovoj čudotvornoj haljini.

Kao što je poznato svakom pažljivom čitaocu Novoga zaveta, slučaj isceljenja posredstvom Isusove haljine zapisan u ev. po Marku 5. poglavlju (i uporednim tekstovima u ev. po Mateju 9. gl. i ev. po Luki 8. gl.) jeste jedinstven primer ovakvog isceljenja bolesnika u Bibliji. Evo kako glasi tekst koji opisuje ovo isceljenje:

„I neka žena koja je болоvala od tečenja krvi dvanaest godina, mnogo propatila od mnogih lekara i potrošila sve što je imala, a ništa se nije spomogla, nego joj još gore bilo, čuvši o Isusu, dođe između naroda s leđa i dotače njegovu haljinu; jer govoraše: *ako samo dotaknem njegove haljine*, biću spasena. I odmah presahnu izvor njene krvi, te oseti u telu da je izlečena od svoje muke. A Isus osetivši odmah u sebi da sila izađe *iz njega*, okrenu se u narodu i reče: ko mi dotače haljine? Učenici pak njegovi rekoše: gledaš narod kako te tiska i govoriš; ko me dotače? I obaziraše se da vidi onu koja to učini. A žena znajući šta joj se dogodilo, dođe sa strahom i trepetom, te pade pred njim i reče mu svu istinu. A on joj reče: *kćeri, vera tvoja spasla te je*; idi s mirom i budi zdrava od svoje bolesti.“^[60]

Kao što je očigledno iz navedenog teksta, bolesna i namučena žena je posedovala veliku veru u to da Gospod Isus može da je isceli od njene telesne muke. Poput rimskog kapetana, koji je poslao prijatelje da Isusa zamole za isceljenje njegovog slugu, jer sebe nije smatrao dostojnim da Gospod uđe pod njegov krov, ispoljavajući tako veru da je samo jedna Isusova reč dovoljna da bi se dogodilo čudo, i ova žena je smatrala da će biti dovoljno da samo dotakne njegove haljine. Poput Rimljanina, dakle, koji se nije osećao dostojnim da sa Gospodom lično razgovara, ispoljivši time veru koju Isus nije našao ni u čitavom Izrailju, krvotočiva žena nije želela da Hrista svojim obraćanjem ometa u putu kojim se zaputio, smatrajući da će i samo doticanje njegove haljine biti sasvim dovoljno. Sveti tekst beleži da su tom prilikom mnogi ljudi bili oko Isusa te da su ga gurali i dodirivali, ali nijedan od njih to nije činio verom u svoje oslobođenje od bolesti. Dokazujući da od Njega ništa ne može proći sakriveno, Gospod se obazreo i pogledom tražio osobu koja ga je verom dotakla. Veoma je važno da primetimo da tekst kazuje da je isceliteljska sila izašla *iz njega*, tj. iz Isusa Hrista a ne iz njegove haljine, kao da bi ona, sama po sebi, bila čudotvorna. Da do tada nije bilo poznato (kao i od tada) da je Gospodnja haljina čudotvorna, dokazuje i činjenica da niko ni pre ni posle toga događaja nije obraćao pažnju na Isusovu haljinu kao takvu. Da je ova haljina zadržala bilo kakve isceliteljske sposobnosti, te da je to u prvovekovnoj Crkvi bilo priznato, onda apostoli ne bi ni dozvolili da se ona zagubi već da odmah nakon Gospodnjeg vaznesenja postane predmet poštovanja i isceljenja mnogih bolesnika. Začudo, ova haljina je „pronađena“ tek u vreme kada su se mnoga sujeverja i paganštine počele da uvode među crkvene običaje, dakle za vreme i posle cara Konstantina.

Što se pak Pavlovih ubrusa za znoj i kecelja sa njegovog tela tiče, i isceljivanja bolesnika i izgonjenja zlih

duhova njihovim posredstvom, i tu je stvar više nego jasna. Bog je u vreme prvobitnog širenja hrišćanstva, u apostolsko vreme, činio čudesa na različite načine, potvrđujući da su upravo oni ljudi koji ih čine pronosioci istinite božanske poruke o večnom životu. Pre čudotvorenja od strane Pavlovih ubrusa, mnogi bolesnici su bili isceljivani i preko Petrove senke koja bi na njih pala prilikom njegovog prolaska. Međutim, i pored velikih čuda koje su činili apostoli Hristovom silom na različite načine, dešavalo se da su neki bliski prijatelji apostola a i sami učenici Hristovi, bili veoma bolesni te da ih apostoli ili nisu mogli ili nisu ni pokušali da iscele. Neki od primera su Epafrodit, koji je bio bolestan toliko da mu je i život bio u opasnosti, kao i primer Trofima kojeg je Pavle bolesnog (neisceljenog) ostavio u Militu.^[61] Da su ovim bolesnicima mogle da pomognu Pavlove „svete relikvije“, pomenuti bolesnici bi sasvim sigurno bili isceljeni jer apostol ne bi dozvolio da njegovi bliski prijatelji i saradnici pate. Za razliku od masovnih isceljenja do tada neverujućih ljudi od strane Hrista i apostola (opisanih u evanđeljima i Delima apostolskim), koja su bila privremena i služila za potvrdu božanske sile koja je delovala u toj novoj verskoj grupi sledbenika Isusa iz Nazareta, Biblija preporučuje sasvim drugačiji put za isceljivanje i izlečenje bolesnih hrišćana. Jakov u svojoj poslanici kazuje ovako:

„Boluje li ko među vama? *Neka dozove crkvene starešine, pa neka se pomole nad njim* i pomažu ga uljem u ime Gospodnje. I molitva vere spašće bolesnika, i Gospod će ga podići; ako je i učinio grehe, biće mu oprošteno.“^[62]

Dakle, Jakov nije preporučio da bolesni hrišćani idu na hodočašća i vrše poklonjenje pred čudotvornim moštima i relikvijama apostola i svetitelja da bi ozdravili, niti pak da zovu neke žive iscelitelje i čudotvorce, već da se obrate svojim crkvenim starešinama! Ove starešine se, kako sam to objasnio u poglavlju o svetim tajnama, mole nad bolesnikom i pomazuju ga uljem, a Bog ga onda, po svojoj volji, ozdravljuje kao odgovor na njihove molitve. Apostol Jakov ovako upućuje i savetuje hrišćane:

„Molite se Bogu da budete isceljeni. Mnogo može delotvorna molitva pravednika.“^[63]

Što se tiče, pak, relikvija koje su u prošlosti (a i dan danas) bile poštovane u okviru tradicionalnog hrišćanstva Istoka i Zapada, bilo bi dobro da iznesemo neke činjenice koje će nas još jedanput uveriti u svu pogrešnost takve prakse.

Evo kako nas o pronalaženju i poštovanju jedne od najznačajnijih relikvija - krsta na kome je stradao Isus Hristos, kao i nekim drugim, izveštava crkveni istoričar Jevsevije Popović:

„Prvi povod za to beše krst, na kome je Hristos stradao, i za koji se općenito držalo, da se nalazi u Jerusalimu. Od sredine IV. stoleća amo imamo vesti o nalasku Krsta. Naime pre svega Kiril Jerusalimski 348. svedoči u svojim katihezama, da se Krst nalazi u Jerusalimu, *i o tome da se mali delovi istoga razdaju po celom svetu*, zatim u svom pismu caru Konstanciju 351., u avtentičnost kojega neki noviji međutim sumnjaju, svedoči, da je Krst nađen za vreme cara Konstantina; dalje 395. Amvrosije, i posle njega mnogi drugi, pričaju da je 326. Jelena mati Konstantina Velikog na Golgoti dala iskopavati i tražiti krst Hristov, i da su tom prilikom našli tri krsta; krst Spasiteljev su odmah raspoznali od druga dva krsta pomoću čudesa, koja se na njemu desiše, i carica Jelena ga je podelila na dva dela; jednu polu je smestila u crkvi uskrsa, koju je njen sin podigao u Jerusalimu, a drugu polu je poslala svome sinu, koji ju je smestio u svojoj statui u Carigradu. *Krst koji se čuva u Jerusalimu beše predmet općeg poštovanja i mnogi pobožni hrišćanski posetioci Jerusalima lomljahu deliće od njega, otuda silni deliće od krsta Hristova po celom Hrišćanskom svetu*. Pobožno traženje, čuvanje i poštovanje Krsta u Jerusalimu, pobudilo je druge da traže odeće Gospodnje, odeće Njegove matere, apostola, mučenika i svetitelja, da traže predmete, kojima su mučenika mučili i t.d., i verovalo se, da takve predmete i nalaze. Tako uz kosti apostola, mučenika i svetitelja dođoše i drugi predmeti, koje su kao njihove relikvije čuvali u crkvama i privatnim kućama i poštovali ih kao i kosti. Ali budući da su se pri tom **često dešavale prevare**, to su crkveni nastojatelji ta varanja osuđivali, a državni i crkveni zakoni ograničavali. Kao što se priča o Krstu, tako se pričahu čudesa i o drugim svetiteljskim relikvijama; **ali ipak u drugom perijodu još ne sretamo neke kasnije spominjane čudotvorne sile**

relikvija, tako n. pr. u drugom perijodu se na Istoku ne govori o tečenju mirisavog ulja, mira (...) iz tela solunskog prokonzula i mučenika Dioklecijanova vremena Dimitrija, a na Zapadu o tom, da krv južnoitalskog episkopa i mučenika Januarija iz vremena istog gonjenja, koja se čuva u dve staklene boce osušena, odmah postane tečnom, čim se koja boca donese u blizinu njegove glave, što se po kasnijim vestima dešava.^[64]

Želeo bih da ukratko razmotrimo ovaj veoma važan izveštaj o događajima iz davne prošlosti. Iako nam evanđelja ne daju ni najmanjeg povoda da verujemo da je bilo ko među apostolima u vreme Hristovog skidanja sa krsta i malo obraćao pažnju na tu napravu za mučenje i ubijanje, niti nam pak kazuju da su sva tri krsta bilo gde zakopana a pogotovo ne na Golgoti, kroz istoriju su se o njima isprela najrazličitija verovanja.

Naime, pripoveda se (i to ne na osnovu baš suviše poverljivih izvora; na taj zaključak nas navodi Jevsevije kada kaže da u autentičnost izvora neki noviji istoričari sumnjaju) da je krst na kome je Hristos bio raspet pronašla carica Jelena na Golgoti, sa još dva druga krsta koja su pripadala dvojici razbojnika. Prema podacima koje iznosi Ralph Woodrow navodeći delo „Encyclopedia of Religions“, iako je poseta carice Jelene Jerusalimu 326. god. verovatno istorijski tačna, vesti o njenom pronalaženju krstova nije se pojavila pre 440. godine nove ere, što će reći, 114. godina kasnije. Isti autor, navodeći delo „Fausset's Bible Encyclopedia“ kazuje da su jevrejski zakoni, koji su važili u vreme Isusa Hrista, nalagali da svi krstovi, na kojima se izvršilo raspinjanje, budu uništeni spaljivanjem.^[65] Ukoliko su ove informacije tačne, onda svakako nije istina da su ovi krstovi mogli biti pronađeni tri stotine godina nakon Isusovog raspeća, iz prostog razloga njihovog pretvaranja u pepeo i dim davno pre toga. Sa druge strane, verovatnoća da se nađu baš krstovi Hrista i razbojnika, pa makar oni bili i sačuvani do vremena Konstantina, je izuzetno mala. To iz razloga što su raspinjanja političkih protivnika Rima i različitih razbojnika u to vreme u Judeji bila uobičajena, gotovo svakodnevna pojava. Sasvim je sigurno da je brdo Golgota bilo izabrano mesto za raspinjanje, na kome su pre Hrista a i posle njega, na krstovima različitog oblika i dimenzija stradale na stotine ljudi. Posebno masovno raspinjanje ne samo na Golgoti već posvuda oko Jerusalima na hiljadama krstova desilo se četrdesetak godina nakon Isusovog raspeća, tokom u istoriji poznatog „Judejskog rata“ i opsade Jerusalima od strane rimske vojske. Evo šta je o tom masovnom raspinjanju izglednelih begunaca iz opkoljenog Jerusalima zapisao poznati rimski istoričar jevrejskog porekla Josif Flavije:

„I kada su bili uhvaćeni, po nuždi su se branili iz straha od smrti, a posle borbe činilo im se da je kasno da mole za milost. Bičevani, morali su još pre smrti da pretrpe svemogućće muke, pa su zatim *pribijani na krst* nasuprot zidu. Premda je Titos sažaljevao te nesretnike, jer je svakodnevno bilo zarobljavano oko 500, a kadgod i više, ipak je smatrao da je opasno da ove silom savladane Judejce pusti da slobodno odu, a ako su ih hteli čuvati, moglo se dogoditi da oni postanu stražari svojih stražara. No najviše što je rukovalo njega da dozvoli *razapinjanje*, bila je nada da će taj pogled pokrenuti opsednute na popuštanje, jer su istu kaznu i oni imali da očekuju ako se ne predaju. *U svom ogorčenju i mržnji vojnici su prikivali na krst, za sprdnju, svakoga u drugom položaju, a kako ih je mnogo bilo, ubrzo, već, nije bilo mesta za krstove, niti krstova za tela.*“^[66]

Kada dakle znamo da su oko Jerusalima izvršena mnogobrojna raspinjanja i pre a pogotovo posle Hristovog vremena, te da su 70. god. n. e. sva raspoloživa stabla drveća bila upotrebljena za pravljenje krstova koji su kao šuma okruživali grad, onda nam se čini posve neverovatnim da se među tolikim krstovima pronađu baš oni na kojima su bili raspeti Isus i razbojnici.

Dalje se u legendama o pronalaženju Hristovog krsta kazuje da je deo krsta koji je na sebi imao zakucane eksere (klinove) kojima su bile probodene Hristove ruke, poslat caru Konstantinu, koji je jedan klin pričvrstio za svoj šlem a drugi za uzde svoga konja. To je učinjeno, kako su mnogi „sveti oci“ protumačili a prenela nam Katolička enciklopedija, zbog toga da bi se ispunilo Pismo koje je proreklo u knjizi proroka Zaharije 14:20:

„U taj će dan biti na zvoncima konjskim: svetinja Gospodu.“^[67]

A što se tiče srednjevekovne prakse, koju nam je Jevsevije Popović takođe preneo, a to je da su se komadići Hristovog krsta raznosili širom sveta zbog poštovanja i poklonjenja njima od strane vernika, mogli bismo da i o njoj kažemo nekoliko reči. Naime, broj ovih manjih ili većih delića „pravog Isusovog krsta“ se toliko bio namnožio po čitavom svetu tokom srednjeg veka da je francuski reformator Žan Kalvin jednom prilikom rekao da, kada bi se svi oni sakupili na jedno mesto, mogli bi da formiraju dobar brodski tovar. To je svakako trebalo da znači da je najveći deo tih komada drveta bio lažno predstavljan i pogrešno smatran za deliće Hristovog krsta! Da bi objasnio postojanje ove velike količine drvenastog materijala otkinutog od pomenutog „pravog krsta“, sveti Paulin (Pavle) je ovu pojavu objašnjavao „reintegracijom krsta“. Drugim rečima, ma koliko se komadića od njega lomilo, originalni Hristov krst se nikada nije smanjivao u svojoj veličini.^[68]

Šta Sveto pismo kaže o ovakvom poštovanju komadića drvenog krsta na kome je Hristos bio raspet (i pored toga što smo ustanovili da je pripovest o pronalaženju tog krsta najverovatnije legendarna tj. neistinita)? Da li bi Gospodu odista bilo ugodno da se njegovi vernici klanjaju pred „krstom“ i celivaju ga svojim usnama, pa makar on bio uistinu pronađen? Božija Reč nam daje više nego jasan odgovor na ovo pitanje.

Drveni krst na kome je Hristos bio raspet (a njegov tačan oblik nam nije poznat) poslužio je svojoj svrsi na dan Gospodnje smrti na Golgoti. Posle tog veličanstvenog događaja iskupljenja greha čovečanstva pred Bogom Ocem, gruba drvena naprava koja je tom cilju poslužila – trebala je da bude zaboravljena. Iako apostoli u svojim poslanicama na više mesta spominju Hristov krst^[69], on u njihovim mislima ni na jednom mestu ne predstavlja predmet kojem bi trebalo davati bilo kakvo poštovanje. Hristov krst u novozavetnim poslanicama predstavlja sliku više nego bolne, sramne i ponižavajuće smrti kojoj je Gospod bio podvrgnut radi spasenja grešnika. Misli i pouke apostola upućene vernicima su uvek bile usmerene samo i jedino na Isusa Hrista Spasitelja, a ne na komad drveta. Da apostoli nisu odavali nikakvo poštovanje krstu na kome je Hristos bio raspet svedoči i činjenica da nikada na takvo poštovanje nisu upućivali ni svoje učenike, te da su ponekada, u svojim propovedima govorili, jednostavno, da je Isus bio raspet „na drvetu“:

„I kad su svršili sve što je napisano za njega, **skinuše ga sa drveta** i metnuše u grob.“ (Dela ap. 13:29).

„On je na svom telu poneo naše grehe **na drvo**, da se oprostimo grehova i da živimo za pravednost; njegovim ranama ste isceljeni.“ (1. Petrova 2:24).

U Starom zavetu je postojala jedna vrlo dobra slika Hristovog krsta, kao i samog Isusa koji spasava sve koji na Njega kao Spasitelja pogledaju verom. Evo šta je o ovoj slici krsta (i sebe samog) rekao Gospod Isus Hristos:

„I kao što Mojsije podiže zmiju u pustinji, tako treba da se podigne Sin čovečji, da svaki – ko veruje – ima u njemu život večni.“ (Ev. po Jovanu 3:14-15).

Dakle, kao što je Mojsije podigao zmiju u pustinji, tako je trebao da bude podignut i Isus, da bi svi koji u njega veruju stekli oproštenje greha i večni život. O kakvom se podizanju zmiije zapravo radi? Evo šta je o pozadini ovog događaja zapisano u Starom zavetu:

„I vikaše narod na Boga i na Mojsija: zašto nas izvedoste iz Misira da izginemo u ovoj pustinji? Jer nema ni hljeba ni vode, a ovaj se nikaki hljeb već ogadio duši našoj. A Gospod pusti na narod zmiije vatrene, koje ih ujedahu, te pomrije mnogo naroda u Izrailju. Tada dođe narod k Mojsiju i rekoše: zgriješismo što vikamo na Gospoda i na tebe; moli Boga neka ukloni zmiije od nas. I Mojsije se pomoli za narod. I Gospod reče Mojsiju: načini zmiiju vatreanu, i metni je na motku, **i koga ujede zmiija**,

neka pogleda u nju, pa će ozdraviti. I načini Mojsije zmiju od mjedi, i metnu je na motku, ***i koga god ujede zmija on pogleda u zmiju od mjedi, i ozdravi.***^[70]

Ovaj starozavetni događaj je bio predivna slika spasenja od večne pogibije kao i oprostjenja greha koje zadobija svaka osoba koja se verom, bez ikakvih svojih zasluga i dobrih dela, pouzda u delo Onoga koji je bio raspet na Golgoti. Izrailjci, čijim je venama tekao zmijski otrov, nisu imali vremena da učine bilo kakvo dobro delo da bi bili spaseni. Jednostavnim Božijim rešenjem, pogledom na zmiju koju je Mojsije napravio od bakra i stavio na vrh štapa, svaki ujedeni bi bio smesta isceljen a zmijski otrov bi bio neutralisan. Međutim, iako je pomenuta bakarna zmija poslužila svojoj svrsi u pustinji, jednom za svagda, Izrailjci su je ipak sačuvali. Nekoliko stotina godina nakon Mojsijevog vremena, posle smrti cara Solomona i svog duhovnog posrnuća, od nje su načinili idola kome su se klanjali i kadili dimom od tamjana. Judejski car Jezekija je, nakon što je stupio na presto, uništio pomenutu zmiju i prekinuo idolopoklonstvo koje se pred njom vršilo:

„A treće godine carevanja Osije sina Ilina nad Izrailjem zacari se Jezekija sin Ahazov nad Judom. Bijaše mu dvadeset i pet godina kad poče carovati, i carova dvadeset i devet godina u Jerusalimu. Materi mu bješe ime Avija, kći Zaharijina. I ***činjaše što je pravo pred Gospodom*** sasvijem kao što je činio David otac njegov. On obori visine, i izlomi likove i isječe lugove, ***i razbi zmiju od mjedi, koju bješe načinio Mojsije, jer joj do tada kađahu sinovi Izrailjevi; i prozva je Neustan*** (tj. 'Nečisto').^[71]

Kao što možemo da uočimo, štap i bakarna zmija koji su u jevrejskoj prošlosti odigrali tako važnu ulogu spasenja naroda od sigurne smrti, i bili napravljeni po Božijem izričitom naređenju, kada su izvršili svoju funkciju postali su nepotrebni. Štaviše, njihovo čuvanje u narodu je rezultovalo krajnje negativnim posledicama, jer su počeli da budu smatrani nekom vrstom „svetih relikvija“ kojima su ukazivali poštovanje koje je bilo suprotno Božijoj volji.

Potpuno je isti slučaj i sa drvenim krstom na kome je bio raspet Gospod Isus Hristos. Krst je u potpunosti poslužio svrsi kojoj je bio namenjen. Na njemu je stradao Onaj koji je na sebe uzeo sve grehe sveta. I dan danas, svaki pojedinac koji verom pogleda u Njega prima oprostjenje greha i večni život. Sudeći prema izveštaju iz maločas navedenog teksta (kao i ponašanju apostola i drugih učenika u Novom zavetu koji drvenoj napravi sa koje je skinuto mrtvo Isusovo telo nisu pridavali nikakav značaj), krstu na kojem je bio raspet naš Gospod pa makar bio on i zaista pronađen, ne bi trebalo iskazivati apsolutno nikakvo poštovanje. Ono čemu bi on mogao da posluži jeste u svrhu ogreva tokom zime nekoj siromašnoj porodici ili u najboljem slučaju kao nekakav muzejski eksponat (iako bi i tada postojala opasnost od iskazivanja nebiblijskog poštovanja od strane posetilaca).

Želeo bih da ukratko razmotrimo i ostale podatke o poštovanju relikvija koje nam je preneo Jevsevije Popović, kao i neke druge koje se tiču poštovanja istih u Istočnoj i Zapadnoj crkvi.

Jevsevije nas je, naime, izvestio o tome da su tek nakon tobožnjeg nalaženja „pravog Isusovog krsta“ (u IV veku) mnogi bili ohrabreni da traže i druge relikvije, poput Isusovih i Bogorodičinih haljina, predmeta koji su pripadali apostolima itd. Pošto su, po mišljenju mnogih, takve relikvije i bile nalažene (iako je mnogo verovatnije, kako ćemo uvideti nešto kasnije, da se u svim tim slučajevima radilo o prevarama – kao što i sam Jevsevije priznaje da ih je dosta bilo), one su smeštane u crkve i privatne domove radi odavanja počasti. Budući da smo ranije uvideli da su svete mošti i relikvije bile iskopavane i iz nepoznatih grobova, jer su, po rečima Dositejevim, „u to bedno vreme“ ljudi mnogo štošta što im je bilo nepoznato proglašavali svetim, verovatno se dešavalo da su bile iskopavane i kosti hrišćanskih mučitelja iz ranijih vekova ili pak paganskih sveštenika i idolopoklonika, ali to nimalo nije smetalo da se i one nađu među svetačkim i kao takve poštuju. Jevsevije takođe iznosi veoma važne informacije o tome da su pojedine skaske o čudotvornosti i mirotočivosti svetačkih moštiju nastale tek nakon „drugog perijoda“ tj. sa početkom VII veka pa na dalje, i da nisu bile prisutne u verovanju hrišćana u ranijem periodu. Najverovatnije je da se ovde radilo o namernom izmišljanju i pripisivanju čudotvornosti moštima svetaca

koje uopšte nisu postojale. No, da su ovakva čudesa i bila realnost u pomenutom periodu od VII veka pa na dalje, ne postoje nikakvi dokazi da bi ona dolazila od Boga (kako se to u Istočnoj i Zapadnoj crkvi veruje i naučava), te da se Gospod „dosetio“ da ih čini tek nakon što su prošla stolecia od Njegovog ustanovljenja hrišćanstva.

Što se tiče nekih drugih relikvija koje se već vekovima poštuju u krilu Zapadne crkve (a neke i u okviru Istočne), i samo njihovo pominjanje nas može još više uveriti u svu neispravnost njihovog poštovanja.

Naime, tokom srednjeg veka (da li treba da napomenem da je to bio **mračni** srednji vek?) su se među svetim relikvijama našle i sledeće stvari:

- Hristova trnova kruna, za koju je nekoliko crkava tvrdilo da je poseduje;
- Posude u kojima se nalazila voda koju je Isus u Kani galilejskoj pretvorio u vino;
- Vino koje je poticalo sa svadbe u Kani galilejskoj;
- Komad pečene ribe koju je Petar ponudio Isusu;
- Jasle u koje je Isus položen nakon svog rođenja – koje su svake godine pred Božić bile izložene u crkvi svete Marije Velike u Rimu;
- Isusova dečija odeća – za koju je nekoliko crkava tvrdilo da je poseduje;
- Oltar na koji je bio položen Isus tokom prinošenja u jerusalimskom hramu prilikom obrezanja – bio je prikazivan u crkvi Svetog Jakova u Rimu;
- Isusov „sveti prepucijum“ (kožica sa muškog polnog uda koja biva odsečena prilikom obrezanja) za koju su monasi iz Charouxa, koji su je posedovali, tvrdili da kao znak autentičnosti ispušta kapi krvi;
- Marijina „sveta posteljica“ (koja je obavijala Isusa dok je bio u majčinoj utrobi), za koju je nekoliko crkava tvrdilo da je poseduje (crkva iz Coulombsa u Francuskoj, crkva svetog Ivana u Rimu i crkva svetog Puja u Velaju.^[72]

Ostale relikvije su podrazumevale: tesarski alat Isusovog poočima Josifa, kosti magarca na kome je Isus ujahao u Jerusalim, sveti Gral (čaša iz koje je Isus pio na poslednjoj večeri), Judin prazan novčanik, Pilatov umivaonik, purpurni Isusov ogrtač u koji je bio obučen dok su mu se rimski vojnici rugali, sunder kojim su ga pojili sirčetom dok je visio na krstu, klinove kojim je bio pribijen na krst, pramenove kose presvete Bogorodice (neki su bili plave boje, neki smeđi, neki crveni a oni četvrti crni), delovi njene haljine, venčani prsten, papuče, ogrtač, pa čak i bočicu za mleko iz koje je Isus pio (?!?).^[73] Da je i među pravoslavcima bilo poznato poštovanje nekih od ovih relikvija a i danas delimično postoji, pomenuću još jednu od Dositejevih izjava:

„Mi se smejemu onima koji su negda **magarcu**, na kom je Hristos jahao, **praznik praznovati**, a sami se sebi ne smejemu verige^[74] praznujući. (...) A ako ćemo po duši pravo suditi, kad ne pristoji Hristovo magare praznovati, mnogo manje – apostola Petra verige“.^[75]

U rimokatoličkoj crkvi se takođe veruje da je kuća u kojoj je živela devica Marija u Nazaretu, prenešena na anđeoskim rukama u italijanski grad Loreto. Naime, ova kuća, čije su dimenzije 10 x 4 metra, a u kojoj danas postoji oltar device Marije i njenog božanskog deteta, poštuje se kao mesto u kome je rođena „najsvetija Marija, Majka Božija, ovde ju je pozdravio anđeo i tu je vječna riječ postala tijelo.“^[76] Anđeli su ovu kuću najpre, kao da nisu znali gde će sa njome, preneli u grad Tersato (Trst) u Iliriji godine 1291. za vreme pontifikata pape Nikole IV. Tri godine kasnije, pod pontifikatom Bonifacija VIII premeštena je od strane anđela u neku šumu, gde je tri puta godišnje menjala lokaciju, sve dok nije

zauzela stalnu poziciju u mestu Loretu. Više od 47 papa je iskazalo svoju počast tom hodočastilištu, a nebrojene bule i pisma su nepokolebljivo potvrdile istovetnost „Santa casa di Loreto“ sa svetom Marijinom kućom iz Nazareta.^[77]

U jednoj španskoj katedrali je bilo izloženo i pero koje je anđeo Gavrilo navodno bio izgubio za vreme posete devici Mariji u Nazaretu. Ipak, kasnija ispitivanja su dokazala da se ovde radilo samo o lepom nojevom peru. Za mnoge kosti koje su godinama poštovane kao kosti mučenika i svetaca dokazalo se da su zapravo bile kosti životinja. Sredinom osmog veka nove ere u (u to vreme pravoslavni) Rim stizale su nepregledne kolone kola sa velikom količinom lobanja i kostura, koje su kasnije sortirane i koje su pape prodavale kao relikvije. Grobovi su bili pljačkani tokom noći, a grobnice u crkvama su čuvali naoružani stražari. Istoričar Gregorovije je rekao da je u to vreme Rim ličio na neko plesnjivo groblje u kojem su zavijale hijene i tukle se iskopavajući mrtva telesa. Kada je papa Bonifacije IV oko 609. god. posle Hrista pretvorio Panteon u hrišćansku crkvu, on je 28 kola punih kostiju sa grobalja i katakombi preneo i smestio ih u bazen ispod velikog crkvenog oltara. Kao što smo saznali od Jevsevija Popovića, a o tome nam govori i Ralph Woodrow, u srednjem veku se ni jedna crkva nije mogla da osveti bez prisustva svetih moštiju i relikvija, što je posebno zapovedeno i na drugom po redu sveopštem crkvenom saboru koji je održan u Nikeji 787. godine (koji je poznatiji kao VII Vaseljenski sabor).^[78]

Da su u Srbiji Dositejevog vremena, kao i u srednjem veku, postojale mnoge zloupotrebe ionako nebiblijskog poštovanja svetih relikvija, kazuje nam i sledeći tekst ovog mudrog prosvetitelja u kojem je naveo reči svoga prijatelja Grka kojeg je prozvao Zilotije (revnitelj). Evo šta je rečeno o delovanju pravoslavnih monaha u to vreme, a koje se ni malo nije razlikovalo od prethodno navedenih primera iz ranije prošlosti crkve na Zapadu:

„Nije to sve. Nose i kojekakva parčeta starih haljina, pa kažu ili da su od bogorodičine haljine ili kog drugog sveca. Nose i parčeta gvožđa, uveravajući da su od apostola Petra veriga ili od Hristovih eksera. Nose i kojekakvo trnje, ako bi od Hristova venca bilo. Što češ više, nose grudve crne zemlje, izdajući i zaklinjući se da su pomešane s krvlju toga i onoga mučenika. **Judeji nam se smeju i rugaju i vele da smo gori od starih idolopoklonika, jer oni nisu se klanjali kostima, krpama, grudvama, gvožđu i trnju.** A Turci ne ostaju samo pri podsmejavanju, no gade se, psuju, ruže, pljuju na kaluđere i njihove sandučiće.

„Što misliš, kako je razumnim Grekom taj pokor i sramotu gledati, a naipače arhijerejem? No šta ćeš da čine? **Uveo se i ukorenio taj stari običaj, prosti narod neće da ostane bez moštiju i kostiju.** Ko bi se usudio reći da sve te mošti i kosti i zubeve i parčeta haljine i gvožđa i grudve u zemlju valja zakopati? U zemlju! Namah bi se prosti narod zajedno s kaluđerom, koji s tima stvarma trguju i novce kupe, na njega podigli, uzbunili i za jeretika proglasili. Ništa drugo, dakle, razvje bog da se smiluje da se kad one zemlje osvobode i da se nauka uvede, i tako šta se kad sujeverije i zloupotrebljenija istrebe i iskorene.“^[79]

Čudotvorne ikone i relikvije

Među mnogim postojećim ikonama i moštima svetitelja, postoje i neke za koje se veruje da ispoljavaju čudotvorne natprirodne moći. Ustvari, što se tiče samih ikona (naravno onih osveštanih), u Pravoslavlju se smatra da je svaka od njih na neki način čudotvorna, pa makar i ne ispoljavala nikakve čudne znake, poput mirotočivosti, prolivanja suza, krvarenja i slično. To iz razloga što se veruje da je svaka osveštana ikona zapravo mesto blagodatnog prisustva svetitelja čijim je imenom nazvana, što predstavlja, u neku ruku, i najveće čudo od svih ostalih. Iako govori o tome da se samo one ikone na kojima se mogu opaziti Božija čudotvorenja trebaju poštovati kao čudotvorne, evo šta o principijelnoj čudotvornosti svih ikona kazuje Sergij Bulgakov:

„Pored čisto duhovnog opštenja sa Hristom, silom Duha Svetoga Gospod daje sebe da se kuša u Božanskoj Evharistiji i da se gleda u liku na ikoni kojoj je svojstvena osobena verodostojnost i

delotvornost lika Hristovog. U smislu takve čudotvornosti *svaka osvećena ikona principijelno je čudotvorna*, ukoliko joj je svojstvena sila bogoprisustvovanja, mada se ona uvek ne pojavljuje opazljivo. I samo u smislu osobene opazljivosti, projavljenosti ove sile, kakva se sjedinjuje sa ovom ili onom ikonom po volji Božjoj, ikone se proslavljaju kao čudotvorne.^[80]

U ovom delu poglavlja ćemo ipak obratiti pažnju samo na one uistinu čudotvorne ikone, tj. one na kojima se mogu uvideti različiti čudni znaci ili pak pripisati im se isceliteljske sposobnosti. Ovaj vid čudotvornosti ikona i relikvija se, dakako, ne ispoljava samo u okvirima Istočne crkve već je prisutan i u crkvi na Zapadu, što bi trebalo da predstavlja ili činjenicu da Bog podjednako blagosilja rimokatolike kao i pravoslavne (i pored verovanja svake od crkava da je baš ona izvorno Hristova, dok bi ova druga trebala da se pokaje, odbaci svoje jeresi i stupi u kanonsko jedinstvo sa onom drugom) uprkos njihovoj vekovnoj međusobnoj isključivosti i anatemisanju, ili pak ono što je, prema Bibliji, mnogo realnije - a to je da pomenuta čudotvorenja u okvirima obe crkve uopšte ne dolaze od Boga već od sila koje su Njemu suprotstavljene. Pre nego što konačno i donesemo ovakav zaključak, navešćemo više primera raznih čuda koje se dešavaju posredstvom ikona i svetih relikvija, kao i uvideti da je u prošlosti i među paganskim idolopokloničkim narodima bilo mnogo sličnih religijskih fenomena.

Evo najpre nekoliko primera ikona koje su proplakale u okviru Istočno – pravoslavne crkve, a slučajevi potiču iz Amerike i Rusije.

Prvi primer je slučaj ikone Bogorodice koja je proplakala u stanu Pagore Catsounis u New Yorku 1960. godine. Pomenuta žena je bila vernik Grčke pravoslavne crkve. Odmah nakon što je ugledala suze na licu Majke Božije, pozvala je u svoj dom paroha Georgea Papadeasa iz pravoslavne crkve svetog Pavla u Hempsteadu. Njegovo svedočanstvo je glasilo ovako:

„Kada sam stigao, upravo je usahnula jedna suza ispod lijevog oka. Uskoro sam jasno vidio još jednu suzu na istome mjestu. Voda se začudo nije skupljala na dnu okvira, nego je prije toga na neobjašnjiv način nestajala.“^[81]

Tokom sledećih nekoliko dana kroz stan u kome se nalazila plačuća ikona prodefilovalo je oko 4000 ljudi koji su želeli da se pomole i svojim očima vide ikonu koja je i dalje lila sitne suze. Ubrzo je ova ikona prenesena u crkvu svetog Pavla, a u domu g-đe Catsounis se, iznenadno, pojavila još jedna ikona koja plače. Ona je pripadala njenoj rođaki Antoniji Koullis, a radilo se, kao i u prvom slučaju o ikoni Bogorodice. I o ovom slučaju je obavešten lokalni sveštenik, koji je uzeo u ruke ikonu i pružio je zainteresovanim novinarima. Kada su je uzeli u svoje ruke, novinari su potvrdili da je čudotvorna slika bila još uvek vlažna. Probama koje su potom usledile, a što se tiče analize uzorka tečnosti, jedan istraživački institut je ustanovio da se ne radi o ljudskim suzama. Kada je ova plačuća ikona odnesena na čuvanje u crkvu u kojoj se nalazila i ona prva, g-đi Koullis je data druga ikona, koja je takođe proplakala. Originalnost ovih čudesa je potvrdio i sam arhiepiskop Jakovos (Jakov), poglavar Grčke pravoslavne crkve u Americi, koji se i fotografisao držeći u rukama jednu od plačućih ikona u stanu g-đe Catsounis.

Sa druge strane, nedavno je u Rusiji sprovedeno detaljno analiziranje sadržaja suza koje su se pojavile na ikoni Bogorodice Kazanske. Ove suze su najpre ispitivali stručnjaci na akademiji hemijske zaštite u Moskvi. Radeći uz pomoć najsavršenijih instrumenata, oni su najpre registrovali 34 elementa belančevina koji se ne nalaze u prirodi. Istraživanje je potom nastavljeno i od strane tima Centra sudske medicine i kriminalističkih ekspertiza ministarstva odbrane Rusije. Inicijator te analize bio je vojni lekar, pukovnik Aleksandar Golovkov. Sve do trenutka kada se uverio da ikone mogu da plaču, ovaj stručnjak sebe nije smatrao vernikom. Međutim, kada je video kako sa ikone teku krvave suze u vojnom gradiću Klin, pukovnik Golovkov je odlučio da uzorke odnese na analizu. Naučnici iz maločas pomenutog centra su pet nedelja analizirali sadržaj suza Bogorodice Kazanske. Nakon tog perioda, došli su do rezultata koji je dokazivao da u suzama postoje čestice ljudske krvi. Daljom analizom utvrđeno je da se radi o krvi žene koja je posedovala antigen „A“, što je trebalo da znači da je pomenuta ženska osoba imala krvnu

grupu „A“.

Ruska pravoslavna crkva je pre pet godina oformila i posebnu komisiju čiji je zadatak bio da objasni zbog čega ikone plaču, ili se pak na čudesan način same od sebe obnavljaju i ponovo postaju jasno obojene i vidljive na ranije izbledelim zidovima crkava i manastira.^[82] Pre izvesnog vremena su članovi ove komisije bili i u jednom od tri domaćinstva u Rusiji koja u svom posedu imaju plačuće ikone. Šta više, u ovim domaćinstvima ne samo da se dešava da njihove lične ikone plaču, već se to događa i sa onima koje drugi ljudi tamo donesu. Novinar Večernjih novosti Branko Vlahović preneo je reči akademika Pavela Florenskog, člana komisije, koji je bio lično prisutan u domu koji se nalazi nedaleko od grada Brjanjska, kada se na površini jedne ikone pojavilo ulje:

„Domaćica je na sto prostrla čisti stolnjak, zatim list papira. Na njih su stavljene dovezene ikone. Pop je održao molitvu. Domaćini su zamolili da mi gosti, izađemo iz kuće, jer nije u redu da budemo prisutni dok se događa čudo. Vratili smo se posle sat vremena i videli da su sve ikone bile orošene kapima. Dakle, ulje se pojavilo na površini ikona. Prošao sam prstom po ikoni da vidim hoće li se ulje pojaviti još jednom. Ono se nije pojavilo. Nisam stekao utisak da su domaćini poprskali ikone uljem dok smo mi izašli. *Razna ulja koja smo mi uzimali na analizu po sastavu su slična maslinovom ili suncokretovom ulju.*“^[83]

Čudesa, vezana za pravoslavne ikone širom sveta, su mnogobrojna i veoma interesantna za istraživanje. Prema navodu iz časopisa raško-prizrenske eparhije Sveti knez Lazar, za proslavljanje svetitelja su potrebna dva uslova: poštovanje svetitelja od strane verujućih i njegova posmrtna čuda.^[84] Na ovom mestu ću navesti još neke primere čudotvornosti svetih ikona, koje dokazuju posvećenost određenih ličnosti.

Prvi od, u daljem tekstu navedenih, primera odnosi se na poslednjeg ruskog cara Nikolaja II, koji je od strane komunista – boljševika (koji su bili, prema autoru teksta iz pomenutog crkvenog časopisa - Ž. Tuciću, predvođeni satanistima iz redova jevrejskog naroda) streljan noću, uoči 17. jula 1918. godine. Naime, Arhijerejski sabor Ruske pravoslavne crkve je trebao da održi jubilarni sastanak u avgustu mesecu 2000-te godine povodom dva milenijuma hrišćanstva. Na tom saboru trebalo je da se odlučuje o kanonizaciji među svetitelje poslednjeg ruskog cara i njegove porodice, koji su u vreme pre dolaska boljševika bili oličenje ruskog pravoslavnog hrišćanstva.

Počev od 1998. godine, carev lik se počeo sam od sebe da oslikava na zidu jedne crkve. Radilo se o sabornoj crkvi manastira posvećenoj bogoljupskoj ikoni Bogorodice, kojeg je podigao još 1155. godine veliki knez sv. Andrej (bogoljupski), u mestu koje je nazvano Bogoljubovo. Lik cara Nikolaja II je, dakle, počeo da se oslikava i to na mestu na zidu crkve gde se inače nalazi prikazan Gospod Savaot gde sedi na svom tronu. Naravno, Gospodnji prikaz u to vreme nije bio na svom mestu, kao što nije bilo ni ostalih ikona i fresaka. To iz razloga što su komunisti 30-tih godina prošlog veka sve slike premazali kiselinom i krečom i na taj način ih uništili, a one do kraja dvadesetog veka još nisu bile u potpunosti obnovljene. U isto vreme kada se pojavio crno-beli lik ruskog cara na zidu crkve, tokom narednih godina su mnogobrojne ikone u manastiru počele da toče sveto miro (ulje) – njih više od četrdeset. To su bile kopije čudotvornih ikona (Bogoljupska, Tihvinska, Iverska, Kazanska), a takođe i raspeće (krst) i ikone svetitelja (Serafima Sarovskog, sv. Nikole, sv. Pantelejmona i arhangela Mihaila). Sveto miro se pojavljuje na staklu kao i ispod stakla u vidu mnoštva bisernih kapljica:

„U leto kad je u obitelj bila doneta čudotvorna ikona cara Nikolaja (1999.) koja je avionom nadletela celu Rusiju, i kada je položena na sredinu hrama pored manastirske ikone, *ova je istog momenta počela takođe da lije miro*, po drvenom ramu ikone potekle su guste mirisne kapi mira. A pre dve godine, u kuli dvorca iz XII veka, iz freske, na kojoj je prikazano ubistvo knjaza Andreja, iz njegovog levog oka *potekla je suza*. Svetitelj je plakao kao živ čovek.“^[85]

Ova ikona, o kojoj je bilo reči u prethodno navedenom tekstu, koja toči miro od 7. novembra 1998.

godine, je dokaze o svojoj čudotvornosti posvedočila pred više hiljada ljudi, u litiji na carev rođendan 1999. god. Sveta slika je bila nošena iz hrama u hram ispunjavajući svojim mirisom celu crkvu, dokazujući na taj način, kako su to prisutni protumačili, da je Hristovo pomazanje ostalo na caru iako je bio svrgnut sa prestola. Jedna od kopija ove ikone je proplakala i postala mirotočiva dok je bila u vlasništvu parohijanke moskovskog predvorja Valaamskog manastira, Tatjane. Ova ikona, koju je prvobitno ponela da daruje hramu prepodobnog Serafima Sarovskog na serafimskom groblju u Petrogradu, sada se nalazi u crkvi mnogostradalnog Jova na petrogradskom Volkovskom groblju (treba znati i to da je sv. car Nikolaj rođen baš na praznik mnogostradalnog Jova 1868. godine, što bi trebalo da predstavlja još jednu od niti povezanosti koja čudo te ikone čini još upečatljivijim).

Pre nego što nešto više kažem o svetim slikama i kipovima svetitelja kao i samog Hrista u rimokatolicizmu, koji takođe liju suze i krv, pomenuću još samo jednu, srpskom narodu posebno blisku, ikonu presvete Bogorodice Trojeručice, koja se čuva u manastiru Hilandaru na Svetoj Gori. Ova ikona je isprva bila u vlasništvu svetog Jovana Damaskina koji je živio u VIII veku nove ere. U vreme ikonoborstva, njemu je bila odsečena šaka desne ruke, upravo ona kojom je pisao tekstove u odbranu ikonopoštovanja. Posle duge molitve pred ovom ikonom, odsečena šaka je ponovo prirasla ostalom delu svetiteljeve ruke. U znak zahvalnosti, sveti Jovan Damaskin je dao da se izlije od srebra isti onakav deo ruke (sa šakom) kakva je njemu bila odsečena a potom je prikovao i na taj način sjedinio kao treću ruku Bogorodičinom izobraženju. Ova ikona je donesena u Srbiju od strane Svetog Save, a prema sopstvenoj volji postala je igumanija manastira Hilandar koja se moli za srpski narod i duhovno rukovodi manastirsku bratiju.^[86]

No, da nije samo Pravoslavlje to koje je „Bogom blagosloveno“ da poseduje čudotvorne ikone (kao što smo uvideli i u slučaju čudotvornih moštiju svetaca) kao dokaz Gospodnje blagonaklonosti i sopstvene „pravovernosti“, dokazuju i sledeći primeri.

U knjizi *Snaga i moć vjere* opisani su mnogi primeri čudesa koji su se odigrali među rimokatoličkim vernicima. Jedan od primera je slučaj g-đe Poore koja je posedovala Isusov kip. Ovaj kip je počeo iznenada da krvari, te ga je njegova vlasnica, pošto se oporavila od šoka, stavila u svoje dvorište da bi ga i drugi pobožni ljudi mogli da vide. Kip je kasnije prenesen u crkvu svetog Luke u Eddystonu u Pensilvaniji i postavljen tri metra iznad oltara. Chester Olzewski, sveštenik koji služi u pomenutoj crkvi je kasnije pričao:

„Kip je četiri sata neprestano krvario. Znam da se ne može raditi o prevari. Vidio sam suhe dlanove, a nekoliko minuta kasnije počela je teći krv iz rana... Čudno je što krv ostaje na kipu – već je čitav pokriven sasušenom krvlju.“ Drugi je svećenik, Henry Lovett, izjavio da je u početku bio veoma sumnjičav glede ove pojave, ali kada ju je vidio vlastitim očima, bio je uvjeren da se radi o čudu: ‘S kipa sam skinuo ruke, što nije bilo teško, jer su bile od sadre i pričvršćene jednostavnim drvenim klinovima. Dok sam ga pregledavao, on nije prestajao krvariti.’^[87]

Poput krvavih suza koje su lile pravoslavne ikone, i ova krv je bila podvrgnuta analizama u laboratoriji. Doktor Joseph Rovito iz Filadelfije je izvršio pregled krvi i načinio rendgenski snimak kipa. Snimak nije pokazivao ništa neobično (tj. kip nije bio namerno napunjen tečnošću da bi krvario), dok je sa samom krvlju bilo znatno teže. Naime, iako se bez sumnje radilo o ljudskoj krvi, ona je bila izuzetno siromašna eritrocitima (crvenim krvnim zrnima) što je trebalo da ukazuje da je veoma stara. Ipak, činjenica da joj je trebalo puno vremena da se zgruša navodila je na zaključak da je prilično sveža. Doktor Rovito je izjavio da je krv toliko stara da joj se ne može odrediti ni krvna grupa. Maločas pomenuti sveštenici kao i drugi katolici bili su uvereni da se radi o krvi samog Isusa Hrista.

Ipak, u zapadnom svetu ne plaču i ne bivaju mirotočive samo osvećene ikone svetaca kao što se to dešava na Istoku. Postoji zabeležen primer da je krvavim suzama proplakala čak i obična plastificirana razglednica sa Hristovim likom. Desilo se to 1979. godine u državi New Mexico. Žena po imenu Kathy Malott kupila je tu razglednicu za svoju baku Willie Mae Seymore. Kada je bračni par Malott posetio

staru ženu, Kathy je primetila da se ispod desnog Isusovog oka pojavila tamna mrlja. Uskoro je krv tekla u pravim potočićima, tako da se ispod slike napravila omalena barica. Vest o čudotvornoj Hristovoj razglednici se munjevito širila i mnogi su nagnuli da vide čudo. Nije pronađena bilo kakva rupica na razglednici koja bi ukazivala na moguću prevaru. U bolnici *Eastern New Mexico Medical Center* u Roswellu izvršena su ispitivanja krvi. Predstavnik bolnice je položio garanciju da je to bila ljudska krv. Da čudo bude još veće, krv se uopšte nije zgrušavala u naredna 24 časa. Nakon nekoliko noći g-din Malott, muž vlasnice pomenute slike je usnio san u kome ga je sam Gospod Isus Hristos obavestio da je poslao to čudo kao znak svoga skorog povratka na zemlju. Pomenuti gospodin, koji je izjavio da niko u njegovoj porodici, do odigravanja ovog čuda, nije bio posebno religiozan, od tada je postao predani katolički vernik.

Mnogobrojna druga čudesa se dešavaju i danas. Krvare ne samo kipovi i slike već i nadgrobni spomenici, a krv se pojavljuje i u kućama u kojima se prikazuju duhovi ubijenih ljudi, na mestima gde su se ubistva odigrala. Plaču, pored kipova i slika Madone (tj. Bogorodice) i slike svetovnih ljudi. Prilikom mnogih od tih pojava dešavaju se i čudesna ozdravljenja bolesnika. Sve ovo svakako dokazuje da je Rimokatolička crkva, poput Pravoslavne, pod jakim direktnim uticajem natprirodnih duhovnih sila od kojih proističu sva napred pobrojana čudesa. Iako prilikom opisivanja nekih čuda svakako može biti i preterivanja od strane očevidaca, kao što se može desiti da su neka „čudesa“ obične prevare i falsifikati^[88], ne može se poreći činjenica da velika religiozna čuda u okvirima Istočne (i Zapadne) crkve zaista postoje. Ona uveravaju vernike pomenutih crkava da ih Bog blagosilja jer se nalaze u upravo „pravoj i jedinoj Bogu ugodnoj veri“. To što se istovetna čuda dešavaju i u onoj drugoj „veri“, to uglavnom nikoga ne brine, ili se pak, prema takvim vestima ispoljava izvesna doza neverice. U svakom slučaju, zbog čega bi pravoslavni vernici iz Srbije išli na poklonjenje katoličkoj „Gospi iz Međugorja“, kada mogu da se poklone moštima svetog Vasilija u Ostrogu? Ionako se čudesa dešavaju na oba mesta, a svako valja da se pokloni svecima iz svoje „pradedovske“ hiljadugodišnje vere.

Ipak, kako na sve ovo napred rečeno gledaju biblijski hrišćani? Da li oni, pošto već negiraju bogonadahnutost ovakvih čudesnih ispoljavanja u tradicionalnom hrišćanstvu Istoka i Zapada, imaju za to neki snažan argument?

Lično verujem da imaju. Naime, prvi od argumenata bi bio taj što Sveto pismo, kao što sam dokazao u prvom delu ovog poglavlja, uopšte ne opisuje ni jedan slučaj odigravanja ovakvih čudesa - od stvaranja sveta pa sve do apostolskih vremena. Možda su se različita čuda poput ovih i odigrala među paganskim narodima, ali ona nikako ne mogu imati bilo kakve veze sa istinitim Gospodom Bogom. Drugo, pravoslavni teolozi posežu za dokazivanjem utemeljenosti ovakve svoje nauke na taj način što citiraju stihove van njihovog stvarnog biblijskog konteksta - pogrešno ih tumačeći. Treće, iz Svetog pisma smo se uverili da poštovanje svetitelja kao i njihovih izobraženja (ikona i kipova) uopšte nije bogougodno delo, što nam dokazuju i Biblija i crkvena istorija, koja svedoči o mnogo kasnijem postanku i uvođenju ovakvih praksi, nego što nas u to žele da uvere bogoslovi – tradicionalisti. Čvrto, ova „Božija“ čudesa se, kao što smo utvrdili, dešavaju pod okriljima dveju doktrinarno suprotstavljenih i anatemisanih crkava^[89], što po zdravoj logici uopšte ne bi trebalo da bude moguće (osim ako ne želimo da se igramo nagađanja: da čuda kod jednih potiču od Boga a kod drugih od đavola). I na kraju, želim da navedem još nekoliko tekstova koji idu u prilog verovanju biblijskih hrišćana koji smatraju da nijedno ovovremeno ili pak drevno čudo, koje svoje utemeljenje i potvrdu ne nalazi na stranicama Božije Reči, ne može da bude Njemu pripisano.

Naime, želeo bih da ukratko razmotrimo izjavu ruskog restauratora fresaka i ikona Olega Nikolaeviča Ovčnikov, koju sam naveo ranije u tekstu, a u kojoj je istakao da se „same po sebi obnavljaju“ samo novije ikone sa kraja 19. i sa početka 20. veka. Zbog čega samo one? Prema Ž. Tuciću, piscu članka „Čuda u Pravoslavlju“ u časopisu Sveti knez Lazar, u prošlom veku (dvadesetom) su se u dva navrata dešavala velika čuda u okviru ruskog Pravoslavlja:

„U XX veku bilo je **dva perioda masovnih čuda dotle neviđenih u istoriji Crkve**. Prvi period odnosi se na početak — sredinu dvadesetih godina **u vreme najžešće anticrkvene kampanje**. U to vreme cele oblasti su bile zahvaćene „epidemijama“ (boljševički izraz) mirotočenja, obnavljanja ikona i krstova, čak i pozlata na kupolama. **Može se pretpostaviti, da je Gospod hteo da pokaže svoju prisutnost i da ojača veru, pokolebanu navalom ratujućeg ateizma**. Drugi period počinje početkom devedesetih godina (prelomni momenat u istoriji Rusije) i traje do danas. Od 1991. počinje jedno za drugim, niz saopštenja iz raznih krajeva Rusije o ikonama koje toče miro, suze pa čak i krv, kao i koje se obnavljaju. Bitno je naglasiti raznolikost spoljašnjih manifestacija tih čuda.“^[90]

Dakle, čuda su se najpre dešavala (i to takva kakvih nikada u istoriji Crkve nije bilo) u vreme pustošenja pravoslavnih crkava od strane komunista, a da bi se, verovatno, dokazalo da je Bog i dalje na strani carske Rusije i ruske crkve a ne na strani nove bezbožničke vlasti.^[91] Sa druge strane, Bog je počeo ponovo da „čudotvori“ i pred kraj veka da bi ruski narod izveo iz komunizma (u tom „prelomnom momentu“) u eru kada će crkva, posle raspada SSSR-a, barem po sopstvenom nastojanju i nadanju, ponovo moći da zauzme mesto kakvo je imala na početku stoleća.

No, ista ovakva čudotvorenja su se desila i za vreme XVIII veka u Italiji, a pogotovu u Rimu, kada su sveci različitim čudesima ispoljavali podršku papskoj svetovnoj vlasti i feudalnom društvenom poretku:

„Čudo u hrišćanskoj religiji kao sredstvo njene odbrane javlja se „na koncu srednjeg veka, u periodu prelaza iz feudalizma u kapitalizam“. Ova evolucija „čudesnog“ izazvana je dejstvom novih proizvodnih snaga i pojavom buržoazije kao nove klasne snage na pozornici istorije. „Od maja 1796. do januara 1797. kada su francuske čete počele osvajati papinsku državu, dovodeći u pitanje i samu papinsku svetovnu vlast, **može se nabrojati više od stotinu čuda**, kojima su pogotovu u Rimu sveci dokazali da je božanstvo ostalo na strani feudalaca. **Slike i statue Bogorodice oživljavaju, miču očima, neočekivano liju suze i obliva ih rečit i čudesan znoj**.“^[92]

Ono što uočavamo iz navedenog teksta jeste očigledna činjenica da se i sveci u okviru rimokatolicizma oglašavaju mnogobrojnim čudima u „prelomnim momentima“ kao i u Pravoslavlju, da bi na očevidan način stali uz društveni poredak i crkvenu vlast koja njima odgovara. Očito je da su u to vreme, tokom 1796. i 1797. godine imali puno razloga za plakanje krvavim suzama, jer je već sledeće 1798. godine rimski papa odveden u zarobljeništvo od strane vojske Napoleona Bonaparte, a njegova verska i svetovna vlast za određeno vreme prekinuta.

Ipak, ono što je još interesantnije, jeste činjenica da su se nekada davno, u četvrtom veku posle Hrista, kada je paganski idolopoklonički sistem slabio pod pritiskom Konstantinovog državnog hrišćanstva, dešavala ista ovakva čudesa i u neznabožačkim hramovima. Ta čudesa su činili rimski i ostali bogovi, da bi očajničkim pokušajima privukli ponovo k sebi mase Rimskog carstva i tako izbegli odlazak u zaborav pred nadirućim hrišćanstvom:

„Kada se u drugoj polovini IV veka Rimsko carstvo počelo rušiti „pod udarima novih društvenih i ekonomskih snaga koje su svoj verski izraz nalazile u hrišćanstvu“, **tada cvetaju čudesa, paganski idoli i sveci otvaraju ili zatvaraju oči, znoje se i liju čudotvorne suze**. Množi se broj hramova i kapela u svetilištima Eskulapa i drugih božanstava u Epidauru, u Delfima, u Atini, na Tiberijskom ostrvlju kao dokaz za „primljene milosti“. (...) Čudesno sa kraja politeizma neprihvatljivo je za nadiruću ideologiju hrišćanstva. Ali to isto hrišćanstvo će već u srednjem veku čudo koristiti kao osnovno sredstvo svoje ideološke strategije. Čudo postaje određujući element hagiografija hrišćanskih svetaca.“^[93]

Kao hrišćanski vernik koji svoje verovanje bazira na bogootkrivenoj objavi, i koji poznaje proročanstva Duhom nadahnutih apostola kao i samoga Hrista, nikako ne bih mogao da se složim sa bogoslovima Istočne crkve koji tvrde da čudesa koja potiču od svetačkih ikona i relikvija dolaze od Boga. Naime, Gospod i apostoli su još u svoje vreme nagovestili da će nastupiti period kada će se na sceni

čovečanstva pojaviti lažni učitelji, proroci i iscelitelji koji će se predstavljati kao sledbenici jedinog i istinitog hrišćanskog puta. Takođe, rekli su da će ovi učitelji zvesti mnoge verski neupućene ljude, a da će pokušati da prevare i izabranike Božije:

„Jer će se javiti lažne mesije i lažni proroci, **te će činiti velike znake i čuda**, da zavedu – ako je moguće – i izabrane.“^[94]

Apostol Pavle je naglasio da će budući dolazak bezakonika (antihrista), imati kao svoju prethodnicu pojavljivanje različitih čudotvoraca koji će zavoditi ljude i govoriti im da su od Boga poslani:

„Pojava bezakonika osniva se **na satanskom delovanju** svakom silom, i **čudnim znacima**, i **lažnim čudima**, i **svakom nepravednom prevarom** za one koji propadaju, zato što ne primiše ljubav prema istini – da se spasu. I zato im Bog šalje zabludnu delatnost – da poveruju laži, da budu osuđeni svi koji ne poverovaše istini, nego se opredeliše za nepravdu.“^[95]

Prema navedenim svetim tekstovima biblijskog proroštva, Božiji izabranici (prema rečima Hristovim), tj. oni koji su poverovali istini (po rečima apostolskim) biće svedoci pojave čudnih znaka i lažnih čuda u religioznom hrišćanskom svetu. Sasvim se sigurno podrazumeva da „lažni učitelji i čudotvorci“ sa Dalekog istoka (poput Sai Babe i ostalih hinduističkih gurua, levitatora i jogija) ili iz okultističkog *New Age* pokreta, ne mogu da prevare hrišćane koji su utvrđeni na temelju vere koji je sam Hristos. Nije nikakvo čudo, po rečima apostola Pavla, da su ogromne mase sveta prevarene lažnim, nazovi svetiteljskim čudima iz razloga što se od samog svog rođenja nalaze u „praotačkoj veri“ i religijskom sistemu koji je ustanovljen na neistini. Ono što je više nego očigledno jeste i to da, i pored toga što „veruju“ da pripadaju narodu koji se nahodi u „jedinospasavajućoj Crkvi“, mnogi vernici – tradicionalisti svakodnevno hode grehom i nepravdom ispunjenim životom. Dovoljno je da samo zavirimo u srce prosečnog pripadnika neke tradicionalne hrišćanske crkve, a koji je rad da se i oružjem bori za njeno očuvanje ako zatreba, i da se uverimo u ono što sam prethodno rekao. Dakle, Pavlove reči koje kazuju da će se „oni koji su se opredelili za nepravdu“ tj. koji ne veruju svetopisamskoj Istini, veoma lako opredeliti da veruju u bogonadahnutost lažnih^[96] čuda i znakova koja će dolaziti od njihovih svetaca, pokazale su se potpuno tačnim. Ono što nam još dokazuje da Hristos i apostoli nisu mislili na lažne učitelje i čudotvorce sa Dalekog istoka kao opasnost za „izabrane“ već na one iz tzv. hrišćanskih crkava, dokazuje još jedan novozavetni primer. Pavle je, naime, rekao:

„Jer takvi ljudi su lažni apostoli, prevarljivi radnici, koji se pretvaraju u Hristove apostole. I nije čudo; jer i sam satana uzima vid svetlog anđela. Nije onda ništa veliko kad se i njegove sluge pretvaraju u sluge pravednosti; njihov svršetak biće po njihovim delima.“^[97]

Da sila religiozne prevare zaista može da bude veoma jaka i zaslepljujuća za mnoge, pa čak i za same čudotvorce koji „Hristovom silom“ čine najrazličitija čudesa, dokazuje i sledeći navod prvobitno izrečen od samoga Spasitelja:

„**Mnogi** će mi reći u onaj dan: Gospode, Gospode, nismo li prorokovali u tvoje ime, i u tvoje ime izgnali demone, **i u tvoje ime mnoga čuda činili?** I tada ću im izjaviti: nikada vas nisam upoznao; odlazite od mene vi koji činite bezakonje.“^[98]

Posve je jasno da Gospod ovde govori o danu strašnoga suda nakon vaskrsenja mrtvih. Milijarde nespasenih ljudi će na kraju morati da se poklone pred Gospodom čiju su ljubav i trpljenje tako dugo odbijali. Verujem da se niko od njih neće usuditi da pred Božijim sudijskim tronom izrekne bilo šta u svoju odbranu. Moći će samo sa prizna svoju krivicu i Božiju pravednu presudu. Među tim ljudima će se nalaziti nebrojeno mnoštvo verskih vođa i učitelja iz svih nehrišćanskih religija. Međutim, u upravo navedenim Spasiteljevim rečima vidimo da će tamo ipak postojati i poveća grupa onih koji će se čudom čuditi zbog čega se nalaze među onima koje čeka večna propast. Reči, kojim će se u budućnosti začuđeno obratiti Gospodu, odaju njihovu preneraženost trenutnom situacijom u kojoj su se našli i

uverenje da su za vreme zemaljskog života bili upravo Njegovi služitelji. Kao potvrdu svoje pravovernosti navodiće i blagodatne darove proroštva, isterivanja demona i čudotvorstva koje im je sam On dodelio da ih čine u Njegovo ime. Ipak, Isus će im odgovoriti da ih nikada nije upoznao, kao i: „idite od mene vi koji činite bezakonje“. Reči Svetog pisma su veoma jasne. Ukoliko bilo ko na ovoj planeti propoveda drugačije evanđelje od onoga kojeg su širili apostoli u prvom veku hrišćanstva, pa makar činio bilo kakva čudesa (koja su mu svakako došla od duhovnog inspiratora propovedanog krivoverja), ne treba ga prihvatiti niti mu verovati. Sledbeništvo ovakvih ljudi i religijskih organizacija koje su oni osnovali ili pak čine njihov važni deo, nesumnjivo vodi ka bogootpadnuću a samim tim i večnoj propasti.

Napomena:

Ovaj članak preuzet je sa sajta <http://www.vjera.net> i autorsko djelo je Ivica Stamenkovića. Tekst je na nekim mjestima neznatno izmijenjen, iz razloga što autor pripada vjerskoj zajednici koja baštini nebiblijske dogme o vječnom paklu i svetosti nedjelje. Što se svega ostalog tiče, IRI je saglasan sa datim objašnjenjima.

Originalni članak možete pogledati na [ovom linku](#).

REFERENCE

^[1] Protojerej Živan M. Marinković, Najbolji vaspitač, str. 80.

^[2] Dela apostolska 10:25-26.

^[3] Izabrani spisi, str. 138.

^[4] Ivan Nikoljin, Pravoslavna apologetika, str. 160. Naglasak moj.

^[5] Opšta crkvena istorija, tom prvi, str. 651.

^[6] Na istom mestu.

^[7] 1. Kor. 4:16; 11:1; Filipljanima 3:17; 1. Sol. 1:6; 2. Sol. 3:9.

^[8] Babilonska misterijska religija, str. 28-29.

^[9] Milin, Apologetika, Crkva i sekte, str. 209-210. Naglasak moj.

^[10] Upravo ovakvo pravoslavno verovanje, temeljeno na starozavetnim apokrifnim tekstovima, opisuje protojerej Pavle Okalahan u svojoj knjižici „Pravoslavni odgovor na osnovne zablude protestanata“. Naime, on optužuje protestante da su iz Biblije izbacili pojedine knjige u kojima se nalaze opisi molitvenog zastupanja umrlih svetitelja za žive osobe koje stanuju na zemlji. On kaže: „Sveto Pismo jasno svedoči da su izvesni ljudi bili veoma moćni zastupnici pred Bogom (Jov. 42, 8; Jak. 5, 16-18). To nije ograničeno samo na ovaj život. **U drugoj knjizi Makaveja, koju su protestanti izbacili iz Biblije, predstavljen je prorok Jeremija kako se neprekidno moli Bogu za narod izrailjski** (II Mak. 15, 14).“ Izdavač: Knjižara „Prota Vasa“ iz Pančeva, Beograd 1997. god. str. 14.

Ipak, i pored prvog opravdanog prigovora da se ovde radi o navodu iz apokrifnog teksta kojeg ni starozavetni Izrailjci Isusovog vremena nisu prihvatili kao kanonsku biblijsku knjigu, kao ni sami apostoli na čelu sa svojim Učiteljem, postoji i još jedan. Naime, u tekstu 2. Makavejima 15. poglavlju opisani su sukobi između naoružanih odreda osvajača Nikanora i vođe jevrejskog ustaničkog pokreta Jude Makaveja (Makabejca). Juda Makavej se trudio da ohrabri svoje vojnike i pripremi ih za borbu između ostalog i tako što im je ispričao sadržaj svog skorašnjeg sna. Evo kako je glasio Judin san, na osnovu kojeg su pravoslavni zaključili da „Biblija“ naučava da je, do tada već vekovima preminuli, prorok Jeremija svakodnevni molitveni zastupnik pred Bogom svog naroda Izrailja: „Pošto je tako svakoga od njih naoružao manje pouzdanjem u štitove i koplja, a više smjelošću i pobudnim riječima, **ispriča im** vjerodostojan **san**, viđenje, a oni mu se svi obradovaše. Evo što je vidio: bivši veliki svećenik Onija, čovjek dobar i čestit, skroman u ophođenju, blage ćudi, otmjen u govoru, od djetinjstva vičan svakoj kreposti, podigao ruke i molio za svu židovsku zajednicu. Zatim se Judi **ukazao** i čovjek vremešan i častan, čudesna i veličanstvena dostojanstva. Tada Onija progovori: „Ovo je ljubitelj svoje braće, koji se mnogo moli za narod i za sav Sveti grad – Božji prorok Jeremija.“ Na to Jeremija pruži desnicu i Judi preda zlatni mač...“ (Biblija Kršćanske sadašnjosti, Zagreb 1983. godine; Druga knjiga o Makabejcima 15:11-15).

^[11] Knjiga Propovjednikova 9:5-6.

^[12] Najbolji vaspitač, str. 92.

^[13] Ev. po Luki 20:27-38. Naglasak moj.

^[14] Pročitajte i uporedne stihove u Mt. 22:23-33 (posebno stihove 23 i 31) i Mk. 12:18-27 (posebno stihove 18 i 26a).

^[15] L. Milin, Crkva i sekte, str. 212. Naglasak moj.

^[16] „Senica“ ili „kolibica“ (načinjena od propadljivog materijala, drveta i pruća) predstavlja neku vrstu privremenog mesta boravka, poput ljudskog smrtnog tela. Govoreći o „senici svoga tela“ i „njenom skidanju“ apostol misli na svoju skorbu telesnu smrt.

^[17] Naglasak moj.

^[18] 2. Carevima 2:8-15. Naglasak moj.

^[19] Živan M. Marinković, Najbolji vaspitač, str. 93-94. Naglasak moj.

^[20] Naglasak je moj.

^[21] Evo na koji je način Lazar Milin prokomentarisao ovakvu argumentaciju evanđeoskih hrišćana, ponovo na svoj način *mešajući pojmove **nebiblijske nauke** o molitvenom zastupništvu umrlih svetitelja **sa biblijski preporučenim molitvama** koje živi vernici treba da upućuju Bogu jedni za druge kao i sa Hristovom zastupničkom smrću:*

„Da bi dokazali da naše molitve upućene Majci Božjoj i svetiteljima nisu u skladu sa Svetim pismom sektaši često citiraju reči apostola Pavla: „Jer Bog je jedan i jedan posrednik između Boga i ljudi, čovek Isus Hristos“ (1. Tim. 2, 5). Takođe se pozivaju i na reči sv. Jovana Bogoslova: „Dečice moja, pišem vam ovo da vi ne zgrešite. Ako ko zgreši, imamo zastupnika kod Oca, Isusa Hrista pravednika“ (1. Jn. 2, 1). Tome dodaju i reči iz Poslanice Rimljanima (8, 34): „Ko je taj koji će ih suditi? Da li Hristos Isus koji je umro, i šta više vaskrsao, koji je s desne strane Boga i koji se zauzima za nas?“

Eto, vele sektaši, pokraj tako jasnih reči Svetog pisma molitveno obraćanje Mariji i svecima potpuno je izlišno. Oni nemaju nikakva prava da budu posrednici između nas i Boga. Posrednik je samo jedan, Isus Hristos i on se moli za nas. Ovakvo sektaško umovanje je pogrešno i sa logičke i sa biblijske tačke gledišta. Sa logičke tačke gledišta to je tipičan primer za pogrešan dokaz koji dokazuje više nego što dokazivaču treba. *Jer, ako zajedno sa sektašima kažemo da su molitve svetitelja izlišne pokraj posredništva Hristovog, onda su izlišne i sektaške molitve za njihovu decu, roditelje i prijatelje.* A oni takve molitve ipak čitaju. Sa biblijske tačke gledišta taj sektaški dokaz je nepravilan jer previđaju da je Hristovo posredovanje pred Ocem nebeskim za nas nešto sasvim drugo nego svetiteljske molitve. Da su sektaši produžili da čitaju citate koje su nam naveli, onda bi jasno videli tu istinu. Hristovo posredništvo se sastoji u tome što je „samoga sebe dao kao otkup za sve“ (1. Tim. 2, 6). „On je žrtva pomirenja za naše grehe, na samo za naše nego i za grehe celoga sveta“ (1. Jn. 2, 2).“ Crkva i sekte, str. 211-212. Naglasak moj.

Nasuprot ovakvom Milinovom stavu o „sektaškoj“ zabludi, evanđeoski hrišćani čvrsto zastupaju uverenje o potpunoj biblijskoj neutemeljenosti doktrine o svetiteljskom molitvenom zastupništvu koja izvire iz svetog predanja, držeći se Hristove i apostolske nauke koja je više nego jasna i po ovom i po svim drugim, pravoslavcima nejasnim, pitanjima. Milinova tvrdnja o tome da se Hristovo posredništvo pred Bogom veoma razlikuje od svetiteljskog (što, tobože, sektaši nikako ne mogu da shvate) te da ono podrazumeva posredništvo *samo* u smislu njegove zamišljene smrti, nije nimalo tačna. Prema Svetom pismu, Hristos je posrednik između verujućih ljudi i Boga *u svakom smislu* (otkupiteljskom, molitvenom...; vidi prethodno navedene citate u tekstu kao i: 2. Kor. 5:21; Gal. 3:13; Otk. 5:9-10 i sl.) dok zastupništvo mrtvih svetitelja nije pomenuto u Pismu niti jednim jedinim slovom (sem ako se ne tumači na „pravoslavni način“ uz vađenje polovičnih stihova iz konteksta; na taj način bi se moglo dokazati da Biblija uči i da „Bog ne postoji“. Vidi: Psalam 14:1; 53:1).

^[22] Ev. po Luki 11:28.

^[23] Milin, Crkva i sekte, str. 207-208.

^[24] Vidi: Ev. po Mateju 5:3-10.

^[25] Vidi: Ev. po Marku 16:9-13; Ev. po Jovanu 20:25.

^[26] Ev. po Jovanu 20:27-28.

^[27] 1. poslanica Petrova 1:7-8.

^[28] 1. posl. Korinćanima 12:22-25.

^[29] Dela apostolska 10:25-26.

- ^[30] Dela apostolska 14:14-15.
- ^[31] Otkrivenje Jovanovo 19:10.
- ^[32] Otkrivenje Jovanovo 22:8-9.
- ^[33] Naglasak moj.
- ^[34] Posl. Kološanima 2:18-19. Savremeni srpski prevod (WBTC, Fort Worth, Texas). Izdavač: Hrišćanski evangelizacioni centar, Bački Petrovac, 2003. god.
- ^[35] Najbolji vaspitač, str. 125.
- ^[36] Vidi: 2. Samuilova 5:10; 1. Carevima 9:4; 11:4; Psalam 89:3, 20-29, 35-37.
- ^[37] Dela apostolska 2:25-32. Naglasak moj.
- ^[38] Dela apostolska 13:34-37. Naglasak moj. Baptistički teolog Miroslav Živković ove stihove (36-37) sa grčkog prevodi još jasnije: „Jer kada je David po Božijoj volji poslužio svome naraštaju, umro je i bio sahranjen pored svojih otaca, **a njegovo telo je istrunulo**. Ali onaj koga je Bog vaskrsnuo iz mrtvih nije podlegao truljenju.“ Dela apostolska, Biblija za svakodnevnu primenu, Međunarodno biblijsko društvo SR Jugoslavije, Novi Sad, 2000. god.
- ^[39] Najbolji vaspitač, str. 126.
- ^[40] 1. Mojsijeva 3:19.
- ^[41] Vidi: Matej 14:12 i Dela ap. 8:2.
- ^[42] Vidi: Luka 1:15 i Dela ap. 6:3, 5, 10.
- ^[43] Vidi: Dela ap. 6:8.
- ^[44] D. Obradović, Sabrana dela str. 594.
- ^[45] J. Popović, Opšta crkvena istorija, tom prvi, str. 654.
- ^[46] Na istom mestu.
- ^[47] D. Obradović, Izabrani spisi, str. 142-143.
- ^[48] Vidi u: Snaga i moć vjere, Založba Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1991. god. str. 16.
- ^[49] Svi opisani primeri potiču iz prethodno navedenog dela: Snaga i moć vjere.
- ^[50] Sveti knez Lazar, godina osma, br. 1-2 [29-30], Prizren 2000. god.
- ^[51] Vasilije Marković, Pravoslavno monaštvo i manastiri u srednjevekovnoj Srbiji, str. 112-113.
- ^[52] Navedeno delo, str. 114.
- ^[53] Snaga i moć vjere, str. 11.
- ^[54] Isto, str. 12.
- ^[55] Najpoznatiji Ch'an (tj. Zen) patrijarh Hui Neng je umro 712. godine n. e. Sahranjen je u Kuo-en samostanu u pokrajini Kvantung. Nakon pada dinastije Sung 1276. godine, mongolske čete su otvorile njegov grob da bi proverile glasine o neraspadljivosti njegovog leša. Glasine su bile osnovane. Ni 564. godine nakon poglavareve smrti, telo nije na sebi imalo znake raspadanja, a organi poput srca i jetre bili su potpuno očuvani. Sa druge strane, u Nigeriji je 1980. god. došlo pobune pristalica jeretičkog muslimanskog pokreta kojeg je vodio samozvani prorok

Muhamed Marva (Maitasin). Ovaj prorok je ubijen prilikom oružanog sukoba sa ortodoksnim muslimanima. Nekoliko nedelja nakon što je njegov leš izvađen iz zemlje i položen na led u gradskoj mrtvačnici, gradom se munjevito pronela vest o neraspadljivosti prorokovog tela. Vidi u: Snaga i moć vjere, str. 14-15.

^[56] Dositej Obradović, Sabrana dela, str. 657-658.

^[57] Najbolji vaspitač, str. 127.

^[58] Na istom mestu.

^[59] Isto.

^[60] Ev. po Marku 5:25-34.

^[61] Vidi u: Posl. Filipljanima 2:25-30 i 2. posl. Timoteju 4:20.

^[62] Poslanica Jakovljeva 5:14-15.

^[63] Jakovljeva 5:16b.

^[64] Opšta crkvena istorija, tom prvi, str. 654-655.

^[65] Woodrow, Babilonska misterijska religija, str. 57.

^[66] Josif Flavije, Judejski rat, Prosveta, Beograd 1967. god. str. 412-413.

^[67] Vidi kod: Woodrow, str. 57. Ovakvo tumačenje pomenutog stiha naravno nema nikakve veze sa ekserima sa Hristovog krsta niti pak sa pomenutim carem, kao što je to iz čitavog konteksta knjige sasvim očigledno.

^[68] Navedeno delo, str. 59.

^[69] 1. Kor. 1:17-18; Gal. 5:11; 6:12, 14; Ef. 2:16; Fil. 2:8; 3:18; Kol. 1:20; 2:14; Jevr. 12:2; 1. Petr. 2:24.

^[70] 4. Mojsijeva 21:5-9.

^[71] 2. Carevima 18:1-4.

^[72] Bilo bi zanimljivo istaći činjenicu da se i u Crnoj Gori čuva i poštuje kao najveća svetinja ruka Jovana Krstitelja, kojom je on krstio Isusa Hrista na reci Jordanu. Ipak postoji i jedan problem. Naime, u svetu postoji oko 300 različitih lokacija (crkava i manastira) koje tvrde da poseduju tu istu, „originalnu“ ruku ovog svetitelja. Očigledno je, dakle, da je najmanje 299 ruku falsifikovano (a to je najverovatnije slučaj i sa onom 300-tom). Među svim ovim „originalnim“ rukama Jovana Krstitelja najverovatnije ima i onih kojima su krvnici kroz vekove odsecali glave hrišćanima. Ipak, pravoslavcima i rimokatolicima ne smeta da se njima klanjaju i da ih poštuju – što samo dokazuje visok nivo sujeverja koji je među njima prisutan. (Podatke o ovome što sam napred izneo, naveo sam po sećanju iz televizijske emisije u kojoj je novinarka Mira Adanja – Polak razgovarala sa mitropolitom Crnogorsko-primorskim Amfilohijem Radovićem sredinom '90-tih godina XX veka).

^[73] Vidi kod: Woodrow str. 59-60.

^[74] Verige apostola Petra su lanci kojima je bio okovan u tamnici u Jerusalimu, u koju ga je strpao kralj Irod Antipa, oko 44. god. posle Hrista, a iz koje je izbačen čudesnom anđeoskom intervencijom. Vidi u: Dela apostolska 12. poglavlje.

^[75] D. Obradović, Izabrani spisi, str. 127..

^[76] Woodrow, str. 61. Navedena Katolička enciklopedija na mestu: „Santa casa di Loreto“.

^[77] Na istom mestu.

^[78] Isto.

^[79] Izabrani spisi, str. 143.

^[80] Bulgakov, Ikona i ikonopoštovanje, str. 80.

^[81] Snaga i moć vjere, str. 26.

^[82] Što se tiče „obnavljanja“ ikona samih po sebi, svoje mišljenje je dao i poznati ruski restaurator Oleg Nikolajevič Ovčnikov, koji je skidao prljavštinu sa mnogih poznatih ikona, ali nikada nije doživio da se one same obnavljaju. Ipak, on je zaključio, zajedno sa ostalim ekspertima, da se same od sebe obnavljaju (kao u našem domaćem filmu „Vreme čuda“) samo novije ikone, oslikane krajem 19-tog i u 20-tom veku. (Večernje novosti, 7. jun. 2004. god. str. 46). Jedan od primera obnavljanja ikona „samih po sebi“, a koji potiče iz Rusije, govori o tome da je ikona sv. Nikole bila toliko tamna da se lik svetitelja jedva nazirao. Posle službe i molebana koje je služio arhiepiskop Sofronije, ikona je postala svetlija. (Vidi u: Sv. knez Lazar, 2000. god. br. 1-2, str. 157).

^[83] Vidi tekst u: Večernje novosti, 7. jun. 2004. god. str. 46.

^[84] Vidi u: Sv. knez Lazar, godina osma, br. 1-2 [29-30], Prizren 2000. god. str. 83.

^[85] Navedeno delo, str. 86-87.

^[86] Vidi u: Sv. knez Lazar, godina druga, Prizren 1994. god. br. 1 [5]. str. 74.

^[87] Snaga i moć vjere, str. 26-27.

^[88] Dositej Obradović je ovim rečima opisao jedan slučaj religiozne prevare koji je njemu bio poznat: „Vele Talijanci za svoga imenitoga papu Ksista: Papa Sisto non perdona ne a Giesu Cristo. Evo šta je ovoj reči povod dalo. Jezuiti u Rimu načine u svom manastiru statuu Hristovu, u koje glavu metnu sunđer, pak kad bi hoteli da Hristova statua čini čudo i da plače – vode u sunđer, pak suza koliko hoćeš! Dođe tužba papi da sav narod odustaje sve crkve i ide jezuitom gdi Hristos plače. Ode i papa, al' ponese i čekić u džepu. Kako ti statua počne plakati, a on čekićem u glavu, pak imaš šta naći: sunđer pun vode. U tome je papa sveto delo učinio, zašto Hristos, večna božja istina, neće nipošto da se njemu za atar laže, i ko to čini, on Hrista niti veruje niti poznaje.“ Sabrana dela, str. 661.

^[89] Anateme (tj. prokletstva) koje datiraju još od velikog raskola 1054. godine, su uzajamno i formalno skinute sa Rimokatoličke i Pravoslavne crkve tek 1965. godine od strane vaseljenskog patrijarha carigradskog Atinagore i pape Pavla VI, iako još uvek nema izgleda da crkveno jedinstvo u skoroj budućnosti bude postignuto.

^[90] Sv. knez Lazar, br. 1-2 [29-30], godina osma, Prizren 2000. god.

^[91] Vidi u vezi ovog izjavu ap. Pavla u posl. Rimlj. 13:1-7 gde on naučava da je „svaka vlast postavljena od Boga“. To je važno i za idolopokloničko i prema hrišćanima neprijateljski nastrojeno Rimsko carstvo u doba apostola.

^[92] Veselin Ilić, Religija i kultura, Prosveta, Niš 1995. god. str. 171.

^[93] Navedeno delo, str. 170-171. Naglasak moj. I prof. dr Veselin Ilić je, dakle, na ovom mestu ustvrdio ono što smo ranije saznali od crkvenog istoričara Jevsevija Popovića, a to je da su čudesa (mirotočivost i sl.) svetiteljskih izobrazbenja i relikvija bila nepoznata u prvim vekovima hrišćanstva te da se javljaju tek u srednjem veku. Očigledno je da čudotvornost kipova paganskih svetaca i bogova mogu da se dovedu u značajnu vezu sa onim kasnijim koja su se dešavala i još uvek se dešavaju u okviru takozvane hrišćanske crkve Istoka i Zapada.

^[94] Ev. po Mateju 24:24.

^[95] 2. posl. Solunjanima 2:9-12.

^[96] Gospod Hristos i apostoli ova čuda nazivaju lažnim ne zato što su ona neistinita - kao da se realno ne dešavaju, već zbog toga što ne potiču od Boga već od Njemu neprijateljski nastrojenih duhovnih sila. O realnosti sotonske moći da čini velika čuda možemo da čitamo u 2. Mojsijevoj 7:10-12, 20-22; 8:5-7; gde su opisani događaji iz

drevnog Egipta u kome su i vračari uspevali da čine čuda poput onih koje su činili Mojsije i Aron Božijom silom. Posebno se to odnosi na moć da se obični drveni štapovi egipatskih vračara pretvore u žive organizme (zmiје). Ukoliko je već sotoni bilo moguće da učini takvo čudo, onda mu je mnogo lakše da očuva neraspadljivim tela umrlih i proizvede mirotočivost moštiju i ikona.

^[97] 2. posl. Korinćanima 11:13-15.

^[98] Ev. po Mateju 7:22-23.